

Massowová, Dana

Plk. Otto Wagner (1902–1974) : životní osudy československého důstojníka v zahraničním odboji na západě

Studia historica Brunensia. 2010, vol. 57, iss. 2, pp. [113]-151

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115339>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DANA MASSOWOVÁ

PLK. OTTO WAGNER (1902–1974)
Životní osudy československého důstojníka v zahraničním
odboji na Západě¹

Abstract

Col. OTTO WAGNER (1902–1974). Enviromental Fate Czechoslovak Foreign Officers in Resistance Movement in West

The thesis deals with the life of an important participant of the second czechoslovak foreign resistance col. Otto Wagner. He famed in the French Free Forces, where he passed over in 1941 from czechoslovak foreign army in Great Britain. As an officer in the Foreign legion he participated in the Nothern Africa Campaign against the german-italian forces. The biography of col. Otto Wagner is mainly based upon the interpretation Wagner's autographies and diaries, which he wrote in all his life.

Key words:

Col. Otto Wagner, The second czechoslovak Resistance, The World War II, Free French Forces, Foreign Legion

Následující text se zabývá jednou z pozapomenutých osobností druhého československého zahraničního odboje na Západě – plk. Otto Wagnerem. Ten patřil k často opomíjené skupině československých důstojníků bojujících v řadách spojeneckých armád, a to především ve složkách francouzské zahraniční armády Svobodné Francie a v ozbrojených silách Velké Británie. Tito vojáci se aktivně účastnili bojů v různých částech světa a mnozí byli za své činy dekorováni nejvyššími vojenskými vyznamenáními. Plk. Otto Wagner byl jedním z nejvýznamnějších. Vedle toho se také nepochybně

¹ Tento článek vychází ze stejnojmenné magisterské diplomové práce, která byla obhájena v září 2009 na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně. Z původní diplomové práce se musely některé kapitoly zcela vypustit či značně zredukovat.

řadí mezi rozporuplné osobnosti československého vojenství 20. století. Na jedné straně jej můžeme pokládat za typického představitele druhého čs. odboje na Západě, na straně druhé svými postoji, nekonformními názory by se také dal považovat za určitou výjimku.

Literatura vztahující se k československým vojákům působícím v letech 1940–1945 v armádě Svobodné Francie je nedostatečná. Zabývá se dílčími otázkami, většinou hlavními osobnostmi a jejich zásluhami. V českém prostředí se toto téma vyskytuje pouze v několika drobných studiích, v dílčích kapitolách monografií věnujících se čs. zahraničnímu odboji na Západě a v publikovaných pamětech některých přímých účastníků.

Bádání v tomto směru naráží na nedostatek či nepřístupnost pramenů. Vedle písemností uložených ve Vojenském ústředním archivu nebo osobních pozůstalostí přímých účastníků se nabízejí dokumenty v archivech francouzských ozbrojených sil, (především Cizinecké legie) atd. Poznatky získané ze studia těchto zdrojů by snad přispěly k podrobnějšímu výkladu životních osudů jednotlivých Čechoslováků za druhé světové války.

Práce psané mezi léty 1948–1989 nemohou podávat zcela pravdivý obraz o druhém zahraničním odboji. Zásluhy našich vojáků ze Západu se záměrně opomíjely. Důraz byl kladen na osvobození ČSR Rudou armádou a činnost komunistického odboje. Důstojníci z povolání sloužící již v prvorepublikové armádě byli postupně vytlačováni z aktivní služby. Vojáci bojující za války na Západě, ať už v domácí nebo spojenecké armádě, byli tvrdě perzekuováni. Mnozí za těchto nepříznivých okolností odešli znovu do emigrace, kde zůstali do konce života.

V době politického uvolňování v druhé polovině 60. let, vyšly dvě odborné studie zabývající se tímto opomíjeným tématem. První, od Tomana Broda², popisovala činnost československého pěšího praporu východního 11, jenž se podílel na obraně nejdůležitější pevnosti na celé severoafrické frontě – Tobrúku. Druhé dílo, napsané Eduardem Čejkou a Tomanem Brodem,³ je zaměřeno na západní odboj již uceleněji, největší důraz je kladen na politické události a činnost exilové vlády. Srpen 1968 a následná normalizace zabránila dalším výzkumům. Uvolnění nastává až na konci osmdesátých let, kdy vychází *Slovník českého antifašismu a odboje*.⁴ O Wagnerovi a o ostatních důstojnících však není v těchto pracích žádná zmínka.

Po roce 1989 se začal objevovat velký počet publikací věnujících se dlouho umlčenému tématu. Bohužel málokterá z knih vyhovuje náročným

² Brod, Toman: *Tobrúcké krysy*. Praha 1967.

³ Čejka, Eduard – Brod, Toman: *Na západní frontě*. Praha 1965.

⁴ Kroupa, Vlastislav – Huňáček, Zdeněk – Jožák, Jiří – Stříbrný, Jan: *Český antifašismus a odboj*. Slovníková příručka. Praha 1988.

parametrům odborné práce. Vedle absence poznámkového aparátu, seznamu použitých pramenů a literatury chybí těmto publikacím nezbytný objektivní nadhled a nezaujatost.

Nejnovější syntézu shrnující dosavadní poznatky o československém zahraničním odboji na Západě za druhé světové války představuje dílo Eduarda Čejky.⁵ Práce je zaměřena především na politické a mezinárodní aspekty československého exilu ve Francii a od roku 1940 ve Velké Británii. Všímá si poměrů v československé armádě. Popisuje průběh a příčiny sporů mezi velením armády a nezařazenými důstojníky, které vyvrcholily odchodem patnácti důstojníků do spojeneckých armád na jaře 1941 (mezi ně patřil i Otto Wagner). Kromě československých letců bojujících v britském královském letectvu a pěšího praporu východního se ale Čejka o československých vojácích sloužících v cizích armádách nezmiňuje. Poměry v národním zahraničním pozemním vojsku ve Velké Británii nám přibližují některé studie Zuzany Pivcové,⁶ Jana Kuklíka⁷ a Jana Němečka.⁸

Jediná studie, plně se věnující sledované skupině vojáků, pochází od Ivana Procházky.⁹ Po stručném výkladu vzniku a vývoje francouzské zahraniční armády pod vedením generála de Gaulla, jež dostala název „Svobodná Francie“ (zkratka FFL, později se přejmenovala na Bojující Francii), se Procházka zabývá podrobněji tamějším působením našich vojáků. Popisuje příčiny odchodu a rozděluje je do několika etap. Jmenuje nejvýznamnější osobnosti, jejich zásluhy v boji a vyznamenání. Článek je doplněn tabulkami s přehledem počtů všech československých vojáků ve FFL, počty zraněných, zajatých, mrtvých a vyznamenaných. U každého vojáka se čtenář dozví stručné životopisné údaje a nasazení v boji, popřípadě zásluhy. Autor tyto informace čerpá především z dokumentů uložených ve Vojenském ústředním archivu v Praze. Jediný zdroj pramenů však naráží na problém

⁵ Č e j k a , Eduard: *Československý odboj na západě*. Praha 1997.

⁶ P i v c o v á , Zuzana: *Náhradní těleso – historie a charakter jednotky, možnosti využití*. In: *Československá armáda 1939–1945. Plány a skutečnost*. Praha 2003, s. 98–99. Pivcová zmiňuje působení nezařazených důstojníků v tomto útvaru, ale blíže důstojníky neodlišuje od jiných důstojníků vyřazených z činné služby pro různé kriminální delikty.

⁷ K u k l í k , Jan: *Londýnské dekrety prezidenta republiky ve vztahu k československým vojenským jednotkám v letech 1940–1943*. In: *Československá armáda 1939–1945. Plány a skutečnost*. Praha 2003, s. 47–64.

⁸ N ě m e č k , Jan: *Československá armáda za druhé světové války ve vládních vystoupeních generála Sergeje Ingra*. In: *Československá armáda 1939–1945. Plány a skutečnost*. Praha 2003, s. 90–97.

⁹ P r o c h á z k a , Ivan: *Zpráva o činnosti Čechoslováků sloužících za druhé světové války v armádě Svobodné Francie*. In: Moravec, Bohumil: *Pod třemi prapory*. Plzeň 1996.

objektivnosti a správnosti informací vedené tehdejšími čs. ministerstvem národní obrany.

Wagnerovo bojové nasazení v severní Africe roku 1942 je zmíněno v publikaci Leonida Křížka *Francouzská Cizinecká legie*. Hlavním téžistěm autorova zájmu je historie Cizinecké legie, jejímuž nasazení v letech 1939–1945 věnoval největší pozornost. Většinu informací o válečném tažení u Bir Hakimu a El Alamejnu čerpal z Wagnerových osobních deníků.¹⁰ O bitvě u Bir Hakimu a účasti Čechoslováků v ní se dovídáme také z několika vět v edici Jana Němečka, která obsahuje veškeré dokumenty týkající se československo-francouzských diplomatických vztahů v letech 1939–1945.¹¹

Kniha Pavla Bergera *Naši v poušti* vydaná jako rozšíření publikace z roku 1946 je spíše dokumentárního charakteru. Autor měl za cíl připomenout nejen Čechy a Slováky bojující v Tobrúku, ale i všechny, kteří se účastnili bojů v severní Africe. Konkrétně nikoho nezmiňuje.¹² Text nás seznamuje se základními skutečnostmi o přechodu důstojníků do FFL, jeho příčinu vidí Berger v akutním nedostatku důstojníků v armádě Svobodných Francouzů. Zmiňuje se i o třech nejvýznamnějších osobnostech, které získaly nejvyšší francouzská vyznamenání – Otto Wagnerovi, Bohumilu Vazačovi a Viktoru Pernerovi.¹³

Mnoho informací o sledovaných osobnostech, včetně plk. Otto Wagnera, poskytuje biografický slovník vojenských osobností druhého odboje.¹⁴ Životopisné údaje se soustřeďují na vyčerpávající výčet profesionální vojenské kariéry důstojníka, včetně jeho působení v cizí armádě, obsahuje rovněž seznam nejvyšších vojenských vyznamenání. Pro mapování životních osudů této skupiny vojáků v cizí armádě je však nedostačující.

¹⁰ K ř í ž e k , Leonid: *Francouzská cizinecká legie*. Praha 1994, s. 83–89.

¹¹ „Bojů u Bir Hakeimu v Libyi se zúčastnilo 5 čs. důstojníků, kteří byli více než před rokem uvolněni čs. armádou armádě francouzské. Mezi nimi byli – pokud jsem informován – kpt. Wagner, npor. Vazač, npor. Zdráhala a další dva důstojníci, jejichž jména neznám. Během bojů u Bir Hakejmu, kterým Francouzové přikládají velký význam, se českoslovenští důstojníci chovali velmi statečně, měli však také jednu ztrátu: npor. Zdráhala byl zabit a všichni ostatní byli zranění. Podařilo se jim však vyvázat z pozic Bir Hakeimu.“ Tato zpráva je nepřesná v tom, že tehdy npor. Richard Zdráhala nebyl zabit, nýbrž zajat. Autor edice citoval pasáž ze zprávy z 28. 6. 1942 uloženou v Archivu kanceláře prezidenta republiky. Viz N ě m e č k , Jan (edd.): *Československo- francouzské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945*. Praha 2005, s. 148–149.

¹² B e r g e r , Pavel: *Naši v poušti*. Praha 2002, s. 6.

¹³ Tamtéž, s. 8.

¹⁴ *Vojenské osobnosti československého vojenského odboje 1939–1945*. Praha 2005, s. 329–330.

Nejnovější studie Jana Břečky se zabývá Wagnerovými dvěma prvními válečnými roky a zejména okolnostmi, jež jej s dalšími důstojníky vedly k odchodu z československé armády.¹⁵ Práce čerpá hlavně z Wagnerových válečných deníků a osvětluje složité poměry v československé armádě po příchodu do Anglie. Tyto cenné autentické prameny jsou uloženy v archivu Historického oddělení Moravského zemského muzea.

Specifickým a zajímavým zdrojem poznání se ukázky při výzkumu paměti bývalých Wagnerových spolubojovníků Richarda Zdráhal, ¹⁶ Karla Hory¹⁷ nebo Bohumila Moravce.¹⁸ Ačkoli jsou memoáry obecně považovány za spíše subjektivní narativní prameny psané obvykle retrospektivně s odstupem mnoha let (nevyjímaje i citované texty), poskytly cenné informace nejen o Wagnerovi samém, ale i o Cizinecké legii obecně. Někdy však se můžeme potýkat s protikladnými tezemi, které jsou často motivovány právě postojem samotného autora, jež je zároveň i představitelem téhle skupiny.

O plk. Otto Wagnerovi a jeho činnosti v letech 1946–1947, kdy velel na východním Slovensku pěšímu pluku 20 proti banderovcům, podává zprávu práce Jana Fialy.¹⁹ Jelikož se v pozůstalosti neobjevuje téměř žádný pramen pocházející z doby jeho působení na Slovensku, byly informace v této monografii čerpány z dokumentů uložených ve Vojenském ústředním archivu zvláště cenné.

Wagnerův život před vypuknutím druhé světové války

Otto Viktor Antonín Wagner se narodil 28. března 1902 v Praze-Smíchově.²⁰ Pocházel z intelektuálské rodiny ze středních vrstev. Otec PhDr. Oktavián Wagner (1869–1919), významný pedagog, se aktivně zapojoval do tehdejšího celonárodního omladinářského hnutí a jako tajemník realistické strany se účastnil v rámci tajné organizace Maffie odboje za první světové války.²¹ Udržoval styky s představiteli české kultury. Roku 1910 se

15 B ř e č k a , Jan: *Z deníku cizineckého legionáře. K životním osudům čs. zahraničního vojáka plk. Otto Wagnera*. In: Náchodsko od minulosti k dnešku. Sborník příspěvků k šedesátinám PhDr. Václava, s. 137–153.

16 Z d r á h a l a , Richard: *Válčil jsem v poušti*. Praha 1990.

17 H o r a , Karel: *Moje matka cizinecká legie*. Praha 1993.

18 M o r a v e c , Bohumil: *Pod třemi prapory*. Plzeň 1996.

19 F i a l a , Jan: *Zpráva o akci B*. Praha 1994.

20 Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), Fond Mikrofilmy, inv. č. M 89, sign. SM N31, Matrika narozených Praha -Smíchov 1901–1903.

21 Moravské zemské muzeum, Historické oddělení (dále jen MZM HO), Pohřební řeč ze

stal ředitelem nově založeného reálného gymnázia v Berouně a působil zde do konce života. Jako vynikající ředitel měl respekt nejen u svých studentů, ale také u široké veřejnosti.²²

Matka, Emílie Wagnerová, rozená Krütznarová, pocházela z rodiny příslušníků inteligence. V mládí absolvovala vyšší dívčí školu a měla na svou dobu slušné vzdělání, jež uplatňovala ve výchově svých dětí. U formování charakteru budoucího bojovníka druhé světové války bezesporu stála rodina. Považoval se celý život ve své přirozenosti za válečníka a lovce. Již od dětských let toužil stát se myslivcem (v lepším případě fořtem) nebo vojákem. Mysliveckou dráhu mu rozmluvil jeden z četných Wagnerových strýců. Ten mu ukázal celou šířku tohoto povolání obnášející z větší části úřednické povinnosti v kanceláři.²³

Měl dva mladší bratry – Eduarda a Oktaviána. Plk. Eduard Wagner (1905–1984) se stal vojákem z povolání stejně jako starší bratr, ale proslavil se jako výborný kreslíř a znalec historických militárií, především doby husitské. Po roce 1945 působil ve vojenském historickém muzeu v Praze. Pracoval na vybudování husitského oddělení, na vědeckém zpracování sbírky chladných zbraní a jako přednosta modelárny. Vydal mnoho odborných publikací, které brzy získaly mezinárodní uznání.²⁴

Nejmladší bratr JUDr. Oktavián Wagner (1909–1976) vystudoval práva a stal se právníkem.

Po maturitě na gymnáziu v Berouně, absolvování ročního obchodně-dopravního kurzu a po ročním učitelování na měšťance ve Zdicích byl Otto Wagner roku 1922 přijat do Vojenské akademie v Hranicích, tehdy jediné vojenské školy svého druhu v republice. Dle vlastního přání byl Wagner zařazen do pěchoty. Po ročním studiu byl vyslán s dalšími frekventanty do prestižní École Militaire Spéciale v St. Cyru ve Francii. Svá studia ve Francii ukončil roku 1925 a v letních měsících se vrátil do vlasti, aby konal službu důstojníka u různých pěchotních útvarů.

Vedle odborných a praktických znalostí ve vojenství disponoval také výbornou orientací ve francouzských a československých vojenských předpisech, fyzickou zdatností a v neposlední řadě neobyčejně pevnou vůlí

dne 24. 5. 1974 v krematoriu ve Strašnicích (plk. Šuška), inv. č. S 19 943.

22 MZM HO, Dopis neznámého kamaráda Otty Wagnera Milanu Šilhanovi z 8. 12. 1979, inv.č. S 19 647.

23 „(...) *U mne se atavismus projevil patrně silněji a měl jsem tvrdší národu. Nedal jsem se tak snadno usměrnit a zůstal jsem v podstatě válečníkem a lovcem.*“ Tamtéž.

24 Více o Eduardovi Wagnerovi pojednává: K ř í ž e k , Leonid: *Eduard Wagner*. Historie a vojenství, 2007, s. 102–107.

a vytrvalostí. Svými schopnostmi a vzděláním dalece převyšoval nejen své vrstevníky ve Francii, ale také mnohé stávající důstojníky ve vlasti působící v armádě už po celá desetiletí, včetně těch, kteří se účastnili bojů za první světové války. O tom se záhy sám přesvědčil, při své službě za doby tzv. první republiky.

Wagner patřil mezi tu skupinu důstojnického sboru, jež byla vychovávána již v době samostatného Československa. Tato nová generace vojenských profesionálů vycházející z nejvyšších vojenských škol měla v sobě silně zakořeněné vlastenectví k nové vlasti. Jelikož se Wagner velmi těžce smířoval se skutečností, že jeho nadřízení byli na mnohem nižší profesionální úrovni a častokrát byla příčinou jejich povýšení účast v československých legiích za první světové války, vystřídal mnoho pozic a v hodnostech postupoval velmi pomalu.²⁵ V době, kdy byl podepsán mnichovský diktát, bylo Wagnerovi 36 let a dosáhl hodnosti štábního kapitána. Jako mnoho jiných vojáků se nesmířil s odstoupením čs. pohraničí a rozhodl se proto odejít do zahraniční armády.

Deníky popisující Wagnerovy životní osudy od opuštění republiky do konce války byly výchozím zdrojem informací v pamětech, které se nám dochovaly v několika nepříliš rozdílných rukopisech, sepsaných v druhé polovině 60. let 20. století. Vlastní memoáry Wagner původně koncipoval do tří hlavních částí, které měly být publikovány. První část měla zahrnovat počátky působení v emigraci po odchodu do francouzských ozbrojených sil v dubnu 1941. Druhý, nejvýznamnější díl, byl věnován Wagnerově účasti na polním tažení roku 1942 v severní Africe až do jeho převelení do Velké Británie počátkem roku 1943. Třetí oddíl měl zahrnovat Wagnerovy osudy do konce války. Knižní verze se dočkala pouze druhá část. Druhé vydání *Scizineckou legií proti Rommelovi* z roku 1995 sice zahrnuje i další válečná léta, jedná se však stále o torzo původní koncepce. Později Wagner rozšířil první část o vzpomínky z dětství, studií a své působení v předmnichovské armádě.

Válečné deníky jsou v mnoha směrech ojedinělým, autentickým a historickým pramenem. Podrobně popisují nejen činnost Otto Wagnera v odboji, ale obsahují mnoho cenných informací o významných válečných událostech i osobnostech v mezinárodním měřítku. Zároveň přinášejí mnoho užitečných a zajímavých faktů z prostředí československé emigrace na začát-

²⁵ Více o působení Otto Wagnera za první republiky a období tzv. Druhé republiky viz: M a s s o w o v á , Dana.: „*Plk. Otto Wagner (1902–1974). Životní osudy československého důstojníka, účastníka druhého zahraničního odboje na Západě.*“ Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2009. Magisterská diplomová práce., s. 22–28.

ku druhé světové války ve Francii a ve Velké Británii. Z pohledu vyššího důstojníka z povolání nám předkládá profesionální zápisy o válečných manévrech, kterých se zúčastnil. Pravost informací dokládá (vedle podpisů) rovněž úplným zněním úředních dokumentů a článků z novin, zápisky jsou také doprovázeny četnými nákresy a mapkami. Tím se nám otvírá možnost nejen nahlédnout do života profesionálního vojáka majícího za sebou patnáct let aktivní služby, který se zapojil do bojů proti nacizmu, ale také nás mimo jiné podrobněji seznamují s poměry v československém exilu ve Francii a posléze ve Velké Británii.

Otto Wagner za druhé světové války

Od mnichovské okupace bylo Wagnerovi jasné, že konec samostatnosti republiky je otázkou několika týdnů nebo měsíců. Proto se předem pečlivě připravoval na odchod do emigrace, kde chtěl bojovat proti hitlerovské koalici. Již o Vánocích 1938 podnikl patřičné kroky k přípravám na opuštění vlasti. Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava odešel dobrovolně mezi prvními. Cílem jeho cesty se stala Francie, kde chtěl vstoupit do tamější armády. Proto si již koncem března obstaral cestovní pas a vízum na francouzském velvyslanectví v Praze. Dne 18. května 1939 odjeli manželé Wagnerovi s poručíkem Bohumilem Vazačem²⁶ nočním rychlíkem z Prahy a v Olomouci se k nim připojil poručík Oldřich Pechal.²⁷ Po krátkém průzkumu překročili 22. května za dramatických okolností polské hranice.²⁸

²⁶ „Por. později npor. Bohumil Vazač (nar. 5.11.1913 Hradec Králové) absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích a působil ve funkci velitele čety u 12. roty Horského pěšího pluku 1 v Dolnom Kubíně. Po odchodu do zahraničního odboje bojoval v červnu 1940 ve Francii a později se stejně jako škpt. O. Wagner a další důstojníci hlásil do armády Svobodných Francouzů. Jako velitel baterie 75 mm kanonů 1. praporu 13. půlbrigády Cizinecké legie se účastnil bitvy v El Alamejnu. B. Vazač byl jako první čs. důstojník vyznamenán v roce 1945 francouzským křížem Řádu osvobození. Po osvobození zůstal v armádě, na sklonku 50. let odešel do Francie, kde zemřel 20.7.2003 v Chalons-sur-Marne.“ B ř e č k a , J.: Z deníku, s. 142.

²⁷ „Por. později npor. Oldřich Pechal (nar. 12.5.1913 v Osvětimany o. Uherské Hradiště), absolvent Vojenské akademie v Hranicích a příslušník Horského pěšího pluku č. 1, odkud se znal se škpt. O. Wagnerem. Později se jako příslušník 1. čs. smíšené brigády ve Velké Británii přihlásil k výcviku pro plnění zvláštních úkolů a byl jmenován velitelem zpravodajské paraskupiny ZINC, s níž byl v noci z 27. na 28.3.1942 vysazen na území Protektorátu Čechy a Morava. Výsadek skončil nezdarem a npor. O. Pechal byl 22.9.1942 oběšen nacisty v koncentračním táboře Mauthausen.“ Tamtéž.

²⁸ MZM HO, Strojopisy a rukopisy Otty Wagnera, inv.č. S 19 970, s. 10.

O úspěšném přechodu se rodina dověděla z lístku, který byl podle úmluvy poslán pod fingovaným jménem na obec Kladno.²⁹

Ještě v pohraničním pásmu byli zadrženi a internováni v Těšíně. Díky úplatku odeslal polský dozorce Wagnerův telegram adresovaný francouzskému vojenskému atašé ve Varšavě. Ten okamžitě zasáhl, a tak mohla skupina již svobodně a bez obav jet do polského hlavního města. Realita, se kterou se musel Otto Wagner potýkat od samého začátku pobytu v zahraničí, byla velmi tvrdá a nechala v něm trvale špatný dojem. Stejně jako mnoho jiných krajanů i jeho zaskočily způsoby některých československých představitelů, kteří přijímali utečence chladně.³⁰ „*Pánové neměli čas se s námi bavit, poněvadž musili hrát tenis. Dali nám jen každému kus papíru, abychom na něj napsali co víme o dislokaci německých vojenských jednotek v Protektorátu (...) teprve ve Francii jsme se dozvěděli, že tyto zprávy byly velmi cenné. Pánové nás odeslali do Krakova, kde byl čs. konzulát, který se staral o emigranty.*“

Wagner se přihlásil do československé vojenské skupiny v Krakově, kde byl zaregistrován jako první vyšší důstojník s číslem legitimace 182.³¹ Protože ho ani konzulát, ani velvyslanectví neupozornilo na skutečnost, že je potřeba na cestu do Francie vyřídít vstupní vízum, protáhl se pobyt v Polsku o něco déle v drsných podmínkách.³² Z Gdyně odpluli manželé Wagnerovi polskou lodí Sobieski do Francie, kde se vylodili 20. června 1939.

Hned po příjezdu si Wagner podal žádost o vstup do francouzské armády. Než se vyřídila žádost, pracoval u československého vojenského atašé plk. gšt. Václava Kaliny v Paříži. Aktivně se podílel na organizačních přípravách budoucí československé zahraniční armády: překládal dokumenty pro žadatele o přijetí do francouzské armády a vojenské předpisy, dával dohromady tabulky válečných počtů budoucích jednotek. Při jejich sestavování vycházel z tabulek francouzských ozbrojených sil, do nichž měl možnost nahlédnout.

Další (a dle Wagnerových slov obtížnější) povinností bylo hledat práci pro emigranty, kteří odmítli vstoupit do Cizinecké legie nebo kteří byli odmítnuti pro tělesnou neschopnost. Také jezdil do přístavů, kde přebíral transporty čs. dobrovolníků přijíždějících z Polska.

²⁹ MZM HO, Rozloučení s plk. Otto Wagnerem při převozu urny s jeho pozůstatky do Francie, inv.č. S 19 944.

³⁰ „*Co tu chcete? Kdo vás sem poslal?*“ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 4. Také Archiv Leonida Křížka (dále jen ALK), Rukopis Otty Wagnera, s. 11.

³¹ Tamtéž, s. 51.

³² Tamtéž, s. 5.

Dne 17. srpna 1939 byl jmenován kapitánem koloniální pěchoty a odeslán do Marseille, odkud měl 13. září vyplout do Dakaru a odtud pokračovat do vnitrozemí k 11. praporu senegalských střelců. Vypuknutí druhé světové války však naprosto změnilo Wagnerovy plány.

Požádal o přeložení k nově se vytvářející československé zahraniční armádě. Francouzské ministerstvo války mu ochotně vyhovělo. Jeho rozhodnutí bylo podepřeno hlubokými vlasteneckými pohnutkami a přesvědčením, že působením ve vlastním vojsku bude větším přínosem pro vítězství nad nacismem a hlavně pro osvobození Československa: „*Mohl jsem klidně požádat, aby mě do Dakaru odeslali, byl bych pobíral až do příměří 5000 frs měsíčně a byl bych se vyhnul frontě a hlavně četným zklamáním, které jsem v čs. armádě v zahraničí zažil.*“³³

Wagner byl dán k dispozici československé vojenské misi, která byla krátce po vypuknutí konfliktu zřízena na základě dohody s francouzskou vládou. Měla na starost vybudování československého vojska. Francouzské ministerstvo války dalo k dispozici tábor v jihofrancouzském městečku Agde, kam už 15. září odjela skupina důstojníků, aby připravila vše k přijetí vojáků. Dne 2. října 1939 byla podepsána československo-francouzská vojenská dohoda. Armádu měla spravovat československá vláda, ta však ještě nebyla stanovena.³⁴

Od 3. září byl škpt. Otto Wagner pověřen řízením vojenské kanceláře při československém konzulátu v Marseille. Předsedal obvodním komisím mobilizovaných krajanů žijících ve Francii, přejímal všechny transporty československých uprchlíků z Rumunska, Palestiny a Egypta a po prezentaci je odesílal dále do Agde. „*Práce bylo hodně a bylo nutno zápasit s poměry na konzulátu.*“³⁵ Byla vyhlášena mobilizace všech československých občanů žijících ve Francii. Také uprchlíci z protektorátu se hlásili do nově vznikající armády.

Dne 15. ledna 1940 vznikla 1. československá divize s velitelem gen. Rudolfem Viestem, kterého v červnu vystřídal gen. Bedřich Neumann (Miroslav). Divize měla kromě štábních jednotek dva pěší pluky (třetí byl zformován pouze rámcově), smíšený předzvědný oddíl, dělostřelecký pluk, divizní rotu, baterii kanonů proti útočné vozbě, ženijní prapor, telegrafní prapor, náhradní těleso, u něhož působila i letecká skupina, a další jednotky. Početní stavy jednotek a útvarů nadále rostly. Koncem května 1940

³³ Tamtéž, s. 52.

³⁴ Č e j k a , E.: *Československý*, s. 130.

³⁵ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5. 1939 – 9. 5. 1941), inv.č. S 19 585, s. 52.

čítala divize 11 405 mužů, z toho 3 236 dobrovolníků (převážně z domova) a 8 169 zmobilizovaných krajanů.³⁶

Náplň práce aktivního štábního kapitána, která se příliš nelišila od práce, kterou vykonával před vypuknutím konfliktu v Paříži, Wagnera neuspokojovala. Na vlastní žádost byl přeložen a začátkem prosince jmenován velitelem I. praporu 2. pěšího pluku. Zde se od počátku dostal do permanentního sporu s velitelem pluku plk. Janem Satoriem.

V lednu 1940 byl odeslán do francouzského kurzu pro velitele praporů v Mourmelonu, z něhož si přinesl výborné hodnocení. V této době ho československé velitelství vyzvalo, aby se vzdal hodnosti francouzského kapitána. Tato přímá výzva byla zdůvodňována tím, že obě vlády by nestrpěly zmatek, který by z toho vznikl. Hodnosti se tedy vzdal. Po návratu z Mourmelonu se stal velitelem kurzu pro důstojníky československé divize. Tento post však měl za následek odejmutí funkce velitele praporu, proti čemuž škt. Otto Wagner protestoval.

Oficiálně mu bylo zdůvodněno převelení tím, že by nedokázal řádně plnit obě funkce současně – tedy velet praporu a být velitelem kurzu. Nutno připomenout, že za služby v předmnichovském Československu zastával naráz více funkcí bez problémů.

Skutečnost ale byla poněkud jiná, jak sám Wagner a jiní odvelení důstojníci dobře věděli. Do československé armády přicházeli z vlasti vysocí důstojníci, kteří byli řízeně odesíláni do zahraničí a kterým se udělovaly vyšší posty, třebaže nesplňovali potřebné předpoklady k jejich vykonávání. V případě škt. Otto Wagnera byla výměna velitelů evidentně zavádějící: „*Nový velitel praporu pplk. Přikryl nedávno přišel a francouzsky neuměl, natož pak francouzské předpisy.*“³⁷ Není tedy divu, že se cítil poškozen, neboť měl mnohem větší předpoklady zastávat místo velitele praporu. Stal se zástupcem pplk. Vladimíra Přikryla. Nebyl však jediný, komu se děla taková křivda. Častými výměnami bylo postiženo mnoho dalších důstojníků.

Začátkem roku 1940 přibyl do Agde první transport španělských interbrigadistů, na které českoslovenští političtí i vojenští představitelé pohlíželi s nedůvěrou. Nemalá část z nich byla členy Komunistické strany Československa (KSČ). Ti odmítali účast ve vojsku z politických důvodů, nicméně většina z nich znamenala posilu. Morálně politický stav stejně jako materi-

³⁶ Č e j k a , E.: *Československý*, s. 157, 154.

³⁷ „*Uměl jsem francouzsky a znal jsem nejen československé předpisy, ale i předpisy francouzské. Proč to místo bylo dáno panu pplk. Přikrylovi, kterého si jako ruského legionáře velmi vážím, ale který neznal ani řeč, ani poměry, nehledě k tomu, že mu to trvalo trochu déle, než se rozhodl jít do odboje?*“ MZM HO, Dopis Otty Wagnera vojenskému prokurátorovi v Leamingtonu z 16.4.1941, inv.č. S 19 801.

ální situace a celková bojová nepřipravenost čs. vojska nevzbuzovaly před blížící se bouří velký optimismus.³⁸

Škpt. Otto Wagner nesouhlasil s koncepcí výstavby čs. armády založené na dosažení co největších početních stavů. „*Jsem přesvědčen o tom, že kdyby místo pluků a divize byly ve Francii organizovány samostatné prapory a brigáda, mohlo československé vojsko zasáhnout na frontě mnohem dříve a mohlo proslavit jméno čs. vojáka.*“³⁹

Dalším důvodem Wagnerova rozhořčení byla skutečnost, jež mu byla nejspíš záměrně zamlčována, a to možnost zažádat o okamžité odeslání do Cizinecké legie, kde by se zahraniční vojáci ve Francii účastnili války. Rozhodl se, že během války bude přece jen sloužit ve vlastní armádě, byť zde zastával funkce pod úrovní své hodnosti a schopností. Domníval se, že může být užitečnější. Po skončení války chtěl vstoupit do řad Cizinecké legie. Při popisu jeho důvodů nelze pochybovat o hluboké roztrpčenosti a zklamání, které zažíval v zahraničním československém vojsku, jež se příliš nelišilo od poměrů za první republiky:

„*Poněvaž podle přílivu osob mám víc než pravděpodobné, že po našem návratu budeme mít v armádě poměry právě takové, jako před katastrofou 1938 a 1939. Sloužit pod veliteli, kteří odborně, charakterově a vůbec po všech stránkách jsou níže než podřízení, kteří svojí neschopností poškozují zájmy vlasti, k tomu je zapotřebí velkého sebezapření. Ve vlastní armádě člověk slouží celou svou bytostí, celým srdcem a vidí-li, že se dělají chybičky, chyby a dokonce hrubé chyby – srdce bolí. Slouží-li člověk v cizí armádě, koná řádně a svědomitě co je mu nařízeno – a nemá při tom duševních rozporů a útrap jako by měl doma. Kromě toho je pravděpodobné, že občané doma řeknou nač potřebujem platit na armádu když se jednoho rána probudíme a jsme pod protektorátem! Přísahal jsem Republice 15x že i život dám za její svobodu a ejhle svoboda nikde a já naživu. V cizinecké legii ustavičná válka a tím také stále silné dojmy přinesou zapomenutí. Naši se na to dívají patrně jako na snahu sedět na dvou židlích – což je omyl.*“⁴⁰

I přesto neztrácel naději, že se po komplexní dostavbě zahraniční armády poměry urovnají a povedou k nápravě chyb. Brzy měl však zažít další zklamání, které ho přimělo revidovat původní záměr sloužit v národní armádě do konce války, a to necelý rok po napsání těchto myšlenek. O špatných po-

³⁸ Č e j k a , E.: *Československý*, s. 153, 156, 158.

³⁹ Na konci dopisu vojenskému prokurátorovi škpt. Otto Wagner v několika bodech vypsál všechny chyby a nedostatky, které vznášel vůči čs. armádě ve Francii. viz MZM HO, Dopis Otty Wagnera vojenskému prokurátorovi v Leamingtonu z 16.4.1941, inv.č. S 19 801.

⁴⁰ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, str. 54–57.

měrech vypráví i mnoho jiných čs. vojáků. Na Wagnera vzpomíná i jeden kolega, plk. Stanislav Jurča.⁴¹

V tomto duševním rozpoložení zastihlo špkt. Otto Wagnera německé polní tažení ve Francii. Dne 10. května 1940 začal bleskový úder hitlerovského Německa na západ. Wehrmacht obešel Maginotovu linii a zahájil ofenzívu proti Belgii, Nizozemsku a Lucembursku. Už v prvních hodinách se ukázalo, jak velení západních spojenců zanedbalo nejzákladnější úkoly obrany. Dezorganizovaná spojenecká vojska, jejichž bojový a morální duch silně upadl, ustupovala na všech úsecích fronty. Válečné operace se záhy přenesly na francouzské území. 5. června prolomili nacisté frontu na severu a v širokých proudech se valili na jih, do nitra země. Před Francií vystala reálná hrozba neodvratné porážky. 10. června vstoupila do války Mussoliniho Itálie a ozbrojeným útokem hrozilo i Frankovo Španělsko. Příštího dne opustila Paříž francouzská vláda. Sama metropole padla o tři dny později. Armáda už neměla sil k vážnějšímu odporu a neorganizovaně ustupovala.

V této kritické chvíli měly být nasazeny do boje i československé jednotky. Z nich však do bojů zasáhl jen 1. a 2. pěší pluk, tzv. divizní pěchota čítající 5 000 mužů. Již 5. června odjely oba pluky do okolí Montigny sur Aube (zhruba 200 km od Paříže) a pět dní na to přišel rozkaz k odjezdu na frontu.⁴² Čs. jednotky byly zařazeny do francouzské 239. pěší divize a jejich úkol zněl chránit přechody přes řeku Marnu. Situace na frontě byla katastrofální – chyběla výzbroj i munice. Navečer 13. června se německá pěchota začala v širokých proudech přibližovat k Marně. Na obou křídlech 2. pluku se rozhořely prudké boje.⁴³

Špkt. Otto Wagner, zástupce velitele I. praporu 2. pluku, zaznamenával den po dni zoufalou situaci spojenců. Mužstvo nemělo dokončený výcvik, chyběla mu výzbroj a především munice. Přestože prokazovali naši vojáci kázeň a statečnost v boji, dalo by se celé bojové nasazení charakterizovat jako hromadný ústup provázený obrovskými zmatky. Mnozí vyšší důstojníci a velitelé jednotek vydávali chybné rozkazy, někteří na frontě dokonce vůbec nebyli. Špkt. Otto Wagner konal svou službu zodpovědně a snažil se ze všech sil udržet svou jednotku, potlačovat paniku a plnit rozkazy z velitelství. Na frontě se osvědčil: „*Nevynechal jsem žádnou příležitost podívat*

⁴¹ „*Poznal jsem ho v roce 1940 u druhého pěšího pluku ve Francii. Já byl u 1. pěšího pluku, ale jednou jsem s ním hovořil. Tehdy poměry v naší čs. armádě byly neutěšené, což on jako pravý voják těžce nesl.*“ MZM HO, Dopis plk. Stanislava Jurči Milanu Šilhanovi z 30.1.1980, inv.č. S 19 619.

⁴² B ř e č k a , J.: *Z deníku*, s. 145. též Č e j k a , E.: *Československý*, s. 181.

⁴³ Č e j k a , E.: *Československý*, s. 188, též MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, kapitola „*Polní tažení ve Francii*“.

se k rotám prvního sledu, jednak mě to zajímalo a jednak jsem chtěl prodlélat svůj křest ohněm a jednak jsem považoval za svoji povinnost ukázat mužstvu, že i starší, tj. vyšší důstojníci, jsou v první linii.“ Za tyto zásluhy obdržel Československý válečný kříž roku 1939. „Zkrátka ustupovali jsme až do uzavření příměří.“⁴⁴ Od 19. června musely oba pluky unikat k jihozápadu. Nesmírně dlouhý 390-kilometrový ústup od Loiry byl závěrečnou fází bojové činnosti Čechoslováků na francouzském území.

Dne 23. června 1940 Francie kapitulovala a o tři dny později dorazil škpt. Otto Wagner do jihofrancouzského přístavu Sète, vedle dalších 1 600 vyčerpaných čs. vojáků, kteří zůstali z celkového počtu 5 000 mužů divizní pěchoty. Příštího dne se nalodil na egyptskou loď Rod El Farag, jejíž čtrnáctidenní plavba vedla přes Gibraltar k britským ostrovům. Do přístavu Liverpool dorazila 12. července 1940.⁴⁵

„Při ústupu se potvrdilo, že při organisování armády jsme obětovali kvalitu kvantitě. Fyzicky slabší netrénovaní lidé s nedokončeným výcvikem, nemohli vydržet námahu a když se k tomu připojila neschopnost některých velitelů a zmatek, který při porážce bývá, došli jsme k tomu výsledku, že většina lidí se nám na frontě ztratila. Nic není platné dnes vydávat knížечky oslavující činy pluku a jeho velitelů. Pravda musí zvítězit! Nesmí se psát v knížce, že pěší pluk 2 měl v Guesmas dne 19. června 1940 početní stav 2.192 mužů, poněvadž je to lež. Tvrdím, že pluk mohl mít nanejvýše stav jednoho tisíce mužů, ať je v plukovní kronice psáno cokoliv. Tedy za týden se jeho stav zmenšil z asi 2.500 osob na 1.000 osob, aniž by byl zasazen do vážného boje.“⁴⁶

Jako první útočiště pro nezbytný odpočinek a konsolidaci zbytků našich vojsk byl britskými úřady poskytnut provizorní stanový tábor v zámeckém parku Cholmondeley u Chesteru. Jednotky prošly reorganizací a 12. srpna byla zřízena 1. československá pěší brigáda pod velením gen. Bedřicha Neumanna (Miroslava), která čítala 3 276 vojáků a důstojníků.

Reorganizace jednotek ale nepřinesla žádanou nápravu poměrů, a tak v československé armádě panovala značná nespokojenost. Vojáci, na nichž uplynulé dramatické události zanechaly hlubokou stopu, byli ve špatném morálním stavu.⁴⁷ „Z pěšího pluku 2 zbyl slabý prapor;“ vzpomínal škpt.

⁴⁴ ALK, Rukopis Otty Wagnera, s. 15.

⁴⁵ B ř e č k a , J: *Z deníku*, s. 145. též MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 57.

⁴⁶ MZM HO, Dopis Otty Wagnera vojenskému prokurátorovi v Leamingtonu z 16.4.1941, inv.č. S 19 801.

⁴⁷ O reorganizaci československého zahraničního odboje do Velké Británie a poměrech v ní se zmiňuje Čejka citováním ze zprávy plk. Lišky: „Litují, že šli do zahraniční armády. Je obecně rozšířené mínění, že naše velení v Londýně je uzurpátorská složka,

Otto Wagner na tehdejší stav, „vojáci byli nespokojení, neměli důvěru k velení a roty byly drženy pohromadě jen těmi důstojníky, kteří byli s mužstvem na frontě a osvědčili se tam. Ostatní důstojníci neměli autoritu. Byl jsem u mužstva dosti oblíben poněvadž mě téměř všichni znali. Bylo mi úzko již ve Francii, když jsem pozoroval, jak velký počet generálů a plukovníků žije z jedné neúplné divize a v Anglii jsem s hrůzou konstatoval, že téměř tentýž počet generálů chce žít z pouhé brigády a fakt, že žijí a to velmi dobře.“⁴⁸

Mnoho vojáků, mezi nimi značný počet bývalých španělských interbrigadistů, žádalo o propuštění z československé armády. Kromě opodstatněné kritiky vrchního velení byli interbrigadisté také ovlivněni výzvou Komunistické internacionály, odmítající účast v imperialistické válce po boku buržoazie. Ihned po příjezdu do Anglie navázali spojení s londýnským vedením KSČ, které záhy vydalo směrnici akčním heslem *Pod reakčním vedením nelze bojovat proti fašismu!* Došlo k otevřené konfrontaci. Komunisté a ti, kteří s nimi z různých důvodů sympatizovali, požadovali očistu v politickém a vojenském vedení „buržoazního“ odboje, výměnu nedemokratických velitelů a rázný konec poměrům, které panovaly doposud. Jelikož vojenské vedení nebylo ochotno přistoupit na požadavky, vydali představitelé komunistické skupiny v jednotce prohlášení, že vojáci nespokojení s existujícími poměry jsou připraveni opustit svazek s čs. armádou.⁴⁹

Plk. Jan Satorie pověřil špkt. Otto Wagnera úkolem, aby sepsal důvody odchodu těchto vojáků. Této povinnosti se zhostil s neobyčejným nasazením. Podrobně sepisoval stížnosti nejen nespokojených vojáků, ale i civilistů včetně žen, většinou manželek důstojníků a poddůstojníků. Nepřeberné množství výpovědí potvrzených vlastnoručními podpisy nám odhalují palčivé problémy našich vojenských složek v zahraničním odboji na Západě. Je zajímavé, že Wagner ve svých zápiscích vůbec nezmiňuje podíl KSČ a jejích členů na této červencové krizi roku 1940. Podle charakteru zápisů lze soudit, že s touto složkou československého vojska značně sympatizoval již tehdy, což mělo velký význam pro jeho další osudy v poválečném Československu. Z armády nakonec odešlo 539 nespokojenců.⁵⁰

Mezi důstojníky a mužstvem nadále existoval propastný rozdíl v sociálním postavení. Častým jevem byla hrubá fyzická zvůle některých velitelů

kteřá pro své osobní blaho a osobní úspěch je ochotna obětovat vše. Toto pojetí naší vlády podporují zejména osobní boje politiků a boje mezi vojenským a politickým vedením.“ Č e j k a , E.: Československý, s. 234–236, 276.

48 MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 57.

49 Č e j k a , E.: Československý, s. 234.

50 Drtivá většina se po napadení SSSR (opět podle pokynů KSČ) vrátila z pracovních jednotek do armády. Č e j k a , E.: Československý, s. 235.

vůči podřízeným. K tomu přistupovaly politické rozepře, národnostní a rasová nesnášenlivost. Nebylo divu, že na tyto poměry pohlížela se skepsi demokratická většina důstojníků.⁵¹

Po provedení reorganizace se ukázalo, že je mnoho důstojníků, ale málo vojáků. Proto byli důstojníci rozděleni na zařazené a nezařazené. Vlna nespokojenosti, jež se rozšířila mezi početnou skupinu důstojníků, rotmistřů a poddůstojníků, vyvrcholila po obnovené přísaze ke dni vzniku republiky 28. října 1940. V brigádě bylo prezentováno 721 důstojníků, přičemž víc než 400 jich bylo nadpočetných kvůli nedostatku systemizovaných velitelských míst. Četní důstojníci, z nichž se mnozí osvědčili na frontě a těšili se důvěře mužstva, byli přeřazeni do tzv. velitelské zálohy, kde tvořili zvláštní jednotky. Zatímco zařazení důstojníci dostávali gáži podle hodnosti a funkce, nezařazení dostávali žold podle aktuální pozice většinou na úrovni mužstva nebo poddůstojníků. Postižení se bránili a odvolávali se u ministra národní obrany gen. Sergeje Ingra, ale bez úspěchu.

S jasně ironickým podtextem čteme ve Wagnerově deníku, že pro zařazení „byli vybráni nejlepší z nejlepších“. On sám byl jako nezařazený důstojník přeložen k náhradnímu tělesu, které mělo na starosti především evidenci branců, kmenových listů důstojníků a dalších dokumentů vztahujících se k čs. armádě.⁵² S tímto zařazením nesouhlasil a přihlásil se na „užitečnější“ práci. Jako voják byl zařazen k brigádní kulometné četě pod velením npor. Františka Bogataje. „Pro aktivního štábního kapitána je to strašlivá věc, ale sloužil jsem. Velitelem čety byl jeden nadporučík, který u kulometné roty nikdy nesloužil a ani na frontě nebyl, zato ale byl z těžé krajiny co pan ministr národní obrany.“⁵³

Dne 31. října 1940 bylo sepsáno hlášení prezidentu dr. Edvardu Benešovi o poměrech v naší armádě, které podepsalo 150 důstojníků. Žádali nápravu poměrů; v opačném případě byli rozhodnuti hledat uplatnění v jiné spojenecké armádě. Škpt. Otto Wagner se této tzv. akce 28 českých pánů⁵⁴ účastnil nepřímo, neboť se o ní dozvěděl později. Ihned však žádal, aby jeho podpis zařadili mezi ostatní. Ministerstvo národní obrany (MNO) v čele s gen. Sergejem Ingrem vydalo výhrušný důvěrný rozkaz, což přimělo řadu důstojníků k odvolání svého podpisu.⁵⁵ Zbývajících 28 důstoj-

51 Tamtéž, s. 156.

52 Obecně o náhradním tělesu: P i v c o v á , Z.: *Náhradní*, s. 98.

53 MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 58.

54 E. Čejka píše o 29 důstojnících. Č e j k a , E.: *Československý*, s. 236.

55 „Zbylo 28, kteří byli vyloučeni z armády. Byl jsem z nich služebně nejstarší. Legrační

níků trvalo na svém, načež byli zproštěni činné služby a bylo na ně podáno trestní oznámení pro porušení obnovené přísahy a vzpoury.⁵⁶

Ještě před vydáním důvěrného rozkazu byl 1. listopadu 1940 špkt. Otto Wagner přeložen k náhradnímu tělesu. Když se ptal na důvod, bylo mu sděleno, „*že se tvářím zatrpkle a vedu si tento zápisník, který má neblahý vliv na ducha nejen kulometné roty ale i jiných jednotek*“. Dne 16. listopadu byl zproštěn činné služby a s dalšími důstojníky vyhoštěn na 50 mil (tj. 80 km) od vojenských jednotek.

Tímto postupem přetekl Wagnerův pohár trpělivosti.⁵⁷ Nejen v deníku, ale také v obsáhlém dopise vojenskému prokurátorovi z 14. dubna 1941 osvětluje všechny důvody, které předcházely jeho vstupu do de Gaullovy armády, a neskrývá obrovské zklamání nad způsoby vedení československého zahraničního odboje. Od té doby stál vždy v opozici jak proti vrchnímu velení vojenských složek, tak proti politickým představitelům v Londýně. Nehodlal se vracet do československé armády, hlavně ne pod velení, které jej a ostatní schopné důstojníky přinutilo odejít ke spojeneckým silám.

Situace se uklidnila po zásahu Britů. Na jejich nátlak muselo vrchní velení rozkaz o propuštění nespokojených důstojníků z 10. listopadu 1940 zrušit a od jakéhokoliv potrestání upustit. Začala jednání mezi spojeneckými vojsky o možném uvolnění některých těchto důstojníků. Celá záležitost pochopitelně vrhala u Britů nepříznivé světlo na čs. zahraniční odboj, a tak se MNO rozhodlo na jaře 1941 souhlasit s přestupem určitého počtu čs. vojáků do britské nebo francouzské armády.⁵⁸

Během čekání na oznámení o vedení trestného řízení v Londýně začal špkt. Otto Wagner sám iniciovat přechod k francouzské armádě. „*Tedy když mě naši nepotřebují, ba považují mně za škodlivého, navštívil jsem francouzské kamarády z armády generála de Gaulla*.“ Ti mu zaručili hodnost francouzského kapitána, dostane-li povolení od vlastní armády.⁵⁹

Špkt. Otto Wagner byl spolu s dalšími 15 důstojníky důvěrným rozkazem č. 47 ze dne 12. dubna 1941 přidělen k de Gaullově armádě. „*Tato*

na tom je, že mě dekorovali 28.10.1940 válečným křížem č.10 a 1.11.1940 mě vyhodili z armády.“ ALK, Rukopis Otty Wagnera, s. 15–16.

56 MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 23–25, 44.

57 První reakce špkt. Otty Wagnera na vyloučení z čs. armády byla: „*Výkopli mě vlastní jako psa! Zachovali se ke mně tak jako Hitler! A přitom nechci nic jiného než možnost uplatnit se a pracovat dle svých schopností.*“ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5.1939 – 9. 5.1941), inv.č. S 19 585, s. 23–25, 44.

58 Č e j k a , E.: *Československý*, s. 236–237.

59 MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, I. Deník (24. 5. 1939 – 9. 5. 1941), inv.č. S 19 585, s. 61.

zpráva vnikla jako sluneční paprsek, jako paprsek naděje, do šedé kůlny, kterou přidělila jmenovaným důstojníkům firma S. Ingr and Brothers...“

⁶⁰ Dne 15. dubna 1941 odešel z československé armády do armády Svobodných Francouzů, kde se mu dostalo vřelejšího přijetí než ve vlastních řadách a kde se také jako cizinecký legionář účastnil mnoha významných válečných tažení.

Cizinecká legie měla stejně jako další složky francouzské armády v létě 1940 po porážce Francie na výběr, zda budou její příslušníci organizováni generálem Charlesem de Gaullem, který odmítl příměří a hodlal pokračovat v boji proti Ose, nebo být repatriováni do okupované Francie. Z prvních 1 300 lidí, kteří se dali de Gaulleovi k dispozici ve Velké Británii, bylo 900 cizineckých legionářů. Přijali do znaku lotrinský kříž a název Svobodní Francouzi (Francaises Forces Libertes). Místem jejich dalšího určení byla Afrika. Po krátkém zdržení v Dakaru, jehož správa zachovala věrnost Pétainovi, byli nasazeni proti Italům v Eritreji. Svůj ohromný věhlas a slávu si však 13. polobrigáda (13ème Demi-brigade de Légion étrangère – DBLE) měla vydobýt v západoafrické poušti. 13. polobrigáda byla v Anglii posílena o dva prapory a v prosinci 1940 nasazena ve francouzském Kamerunu, v únoru 1941 přepravena do Bur Sudanu a po boku britských jednotek bojovala v Kerenu a Mitsíwě.⁶¹

Wagner byl po přeložení do armády Svobodné Francie zařazen do Cizinecké legie právě do 13. polobrigády. Jeho dalším působištěm se měl stát Střední východ. Dne 16. května dostal rozkaz k přípravě k odjezdu a o dva týdny později se nalodil v Liverpoolu na belgickou loď Copacabana k cestě do rovníkové Afriky. Na lodi měl na starosti velení protiletadlové obrany. Zároveň byl instruktorem svých krajanů na cestě napříč Afrikou do Sýrie.⁶² Po celoměsíční plavbě se Otto Wagner s dalšími čs. důstojníky přijatými do armády Svobodných Francouzů vylodil v Point Noire. Jejich dlouhá cesta k novým jednotkám vedla přes Brazzaville, Léopoldville, Stanleyville, Jubu a do Kostí. Cesta pokračovala střídavě vlakem a lodí přes Chartúm, Núbijskou poušť do Káhiry, dále Sinajskou pouští do Palestiny, Libanonu a Sýrie.⁶³

O cestě napříč Afrikou napsal Otto Wagner mnoho postřehů a zážitků popisujících způsoby života místního obyvatelstva a jejich zvyky, čímž nám

⁶⁰ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, III. Deník (15. 4. 1941 – 29. 4. 1942), inv.č. S 19 587, s. 1–2.

⁶¹ K ř í ž e k , L.: *Francouzská*, s. 86–87.

⁶² „Ve výcvikovém táboře nám Francouzi dali čas a možnost seznámit se s francouzskými předpisy a s francouzskou povelovou technikou. Velmi nám pomáhal stábní kapitán Otto Wagner.“ Z d r á h a l a , R.: *Válčil*, s. 77.

⁶³ ALK, Rukopis Otty Wagnera, s. 17–18.

přibližuje rovníkovou a subsaharskou Afriku v době druhé světové války.⁶⁴ Na cestách Afrikou k němu dorazila zpráva o invazi německých vojsk do SSSR, kterou považoval za nejlepší zprávu od vypovězení války. Jeho nadšení střídaly ale také obavy. Správně vycházel z předpokladu, že se tímto krokem Německo oslabí, zejména budou-li Rusové klást vážný odpor.⁶⁵

Dne 12. srpna dorazila skupina do Bejrútu a následující den byl kpt. Otto Wagner s dalšími krajany přidělen do Cizinecké legie, v níž se v té době nacházelo „43 různých národností, z nichž Čechoslováků 2,5 %.“ V hodnosti francouzského kapitána byl 13. srpna ustanoven velitelem 6. roty II. motorizovaného praporu 13. polobrigády.

Od července do konce listopadu 1941 se účastnil vojensko-policejních operací v povodí řeky Eufkrat na iráckých hranicích, kde zastával post velitele vojenského okrsku Meyadine – Abou Kemal. Obě velké vesnice se nacházejí na pravém břehu řeky Eufkrat na syrsko-irácké hranici. Rota měla za úkol odzbrojit několik tisíc povstalců, kteří s ukořistěnými zbraněmi přepadávali vojenské jednotky (především rota Senegalců přišla v bitkách o 11 příslušníků). Protože se jich na hranicích shromáždilo několik tisíc v úmyslu překročit řeku, měla také Wagnerova rota hlídat jediný most přes Eufkrat vedoucí do Sýrie. Do oblasti byly odeslány celkem dvě roty Cizinecké legie – první z Homsu a druhá pod Wagnerovým velením z Alepu. Na druhé straně řeky operovala britská jednotka.

Nálada v arabských zemích byla kvůli problému Palestiny silně protibritská a Německo dobře podchytilo tento arabský nacionalismus s ohledem na svou protizidovskou politiku. Na území Iráku tehdy vypuklo povstání, poněvadž zde vládla nespokojenost s britskou nadvládou a také zde působili němečtí agenti, využívající proněmecky naladěné osobnosti v Iráku. Nebezpečně se vyhrotily události zejména v této zemi, kde se dostala k moci protibritská profašistická vláda Rašída Alí al Kajlániho. Protibritský odpor byl potlačen koncem května 1941 a v červenci přešla Sýrie pod nadvládou Svobodné Francie.⁶⁶

Povstání v Iráku bylo zatím Angličany potlačeno, ale zbytky povstalců podnikaly občas loupeživé nájezdy na území Sýrie, kterým bylo nutno zabránit. Ve svém deníku si Wagner o této situaci napsal: „*Mluví se o 1500–8000 povstalců a nás je 87 s 12 lehkými kulomety. Povstalci mají dva těžké a tři lehké kulomety – tož uvidíme.*“

⁶⁴ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, II. Deník (25. 5.1939 – 14.4.1941 / 10.-17.6.1940), inv.č. S 19 586.

⁶⁵ Tamtéž, s. 32.

⁶⁶ Mc G u i r k , Dal: *Rommelova armáda v Africe*. Praha 2002, s. 44–45. Také Č e j - k a , E.: *Československý*, s. 323.

Při hlídání pohraničního úseku si dlouhé chvíle krátil lovem v řece nebo v okolní poušti. Také byl několikrát pozván zdejší elitou. V listopadu se mu podařilo odhalit a zlikvidovat německého špióna.⁶⁷ Prováděl pravidelné obhlídky a také zavedl pořádek ve vzbouřených osadách. Za své zásluhy v téhle oblasti byl vyznamenán Levantsku medailí.⁶⁸

Kpt. Otto Wagner i přes plné nasazení v akci sledoval dění v dalších částech světa, kde probíhaly boje s fašistickými nepřáteli. Přitom neopomněl vzpomenout na své blízké. Například 14. října si píše o zprávách z Petrohradu: „*Petrohrad je dosud v našich rukách, vláda dosud neopustila Moskvu (...)* Tož nevím, zda ještě uvidím máti, bratří, strýce Viktora. A když si vzpomenu na ty lotry co si hrají na Republiku a dovedou prodávat i slzy zotročených krajanů...“ Když se dověděl o 11. čs. pěším praporu – Východním, který byl odeslán z Aleppa do obleženého Tobrúku, poznamenal si: „*Tož to bude zas nová kapitola ,osvobozené legendy’.*“ Nutno poznamenat, že později se po skvělém bojovém vystoupení v obklíčené pevnosti vyjadřoval o této jednotce a jejím veliteli plk. Karlu Klapáčkovi mnohem příznivěji.

Koncem listopadu opouští se svou rotou Abou Kemal, kde byla akce ukončena. Zbytek listopadu 1941 se soustředil Wagnerův prapor v Halebu. Tam se připravoval k odjezdu do severní Afriky, kde měl být nasazen na frontu.

Když italský diktátor Benito Mussolini vyhlásil 10. června 1940 Spojencům válku, měl v Libyi již milionovou armádu. V sousedním Egyptě střežilo důležité britské základny, Suezský průplav a bránu k arabským ropným polím pouhých 36 000 mužů. Duce usiloval o dobytí Egypta. 13. října zahájilo pět italských divizí postup přes hranici. Vzápětí utrpěli Italové obrovské ztráty a byli zatlačeni o více než 800 km zpět. Mussoliniho porážky v severní Africe v roce 1940 Hitlera natolik zneklidnily, že považoval za nutné poslat zdemoralizovaným Italům pomoc.

V lednu 1941 byl proto do pouště vyslán v čele speciální tankové skupiny Deutsches Afrika Korps ostřílený velitel tankových vojsk, generál Erwin Rommel. Ten okamžitě prokázal talent k vedení války v poušti. Počátkem dubna vyhnal Brity z Libye (až na posádku bránící přístav Tobrúk). Velitel britských ozbrojených sil v Africe, generál Archibald Wavell, provedl protitah, který se zastavil 17. června v Halfayaském průsmyku v Libyi; necelé tři týdny poté byl vystřídán generálem Claudem Auchinleckem. Ten 18. listopadu 1941 zahájil mohutnou ofenzívu operací Crusader (Křížák), do níž zapojil nově vytvořenou 8. armádu. Rommelovi obléhajícímu Tobrúk mezitím začaly docházet zásoby, a tak byl nucen ustoupit. Začátkem

⁶⁷ MZM HO, Rukopis Otty Wagnera „*Několik příhod ze syrské pouště za II. války v r. 1941*“, inv.č. S 19 984, S 19 985.

⁶⁸ ALK, Rukopis Otty Wagnera, s. 22.

ledna 1942 pronikl Auchinleck stejně daleko na západ jako Wavell, takže se protáhly zásobovací linie Britům. Rommel se rychle vrhl na své protivníky a počátkem února byl již v Derně.

Od září 1940 do října 1942 probíhala válka tedy v poušti jako řada tažení, v nichž přecházela iniciativa střídavě od Britů na Osu a naopak. Každá ze stran postoupila nejprve o značnou vzdálenost, ale pak byla v důsledku zásobovacích problémů donucena ustoupit k hlavním základnám.

Válka v poušti představovala zcela odlišné a specifické bojiště druhé světové války. Nepříznivé podmínky zhoršovaly zásobovací situaci a vojáci v poušti ztráceli pojem o čase i prostoru. Dopravní kolony se musely orientovat podle kompasu nebo stezek domorodců. Riziko zvyšoval jednotvárný terén bez význačných přírodních rysů, který skýtal vojákům jen minimální ochranu před útokem. V neposlední řadě zde hrály velkou roli písečné bouře, jedovatá fauna a permanentní nedostatek vody. Právě problémy s vodou charakterizují celé tažení. Muži trpěli nedostatkem přístřeší, které by je chránilo před sluncem, ale také chladem pouštních nocí. Válka v severní Africe je také někdy označovaná jako válka džentlmenů, neboť v ní bojovali pouze vojáci na území, kde prakticky neexistovalo civilní obyvatelstvo a jeho majetek.⁶⁹

Na jaře a v létě 1942 zůstávala válečná iniciativa stále v rukou mocností Osy, a to na všech frontách. Bylo to dokonce období vrcholného rozmachu a úspěchů nacistické agrese. Německá vojska v Sovětském svazu po dočasném ústupu v zimních měsících 1941 zahájila roku 1942 nový, mohutný útok na Krym a Ukrajinu. Hitlerovské oddíly pronikly ke Stalingradu i do kavkazské oblasti.

Nepříznivý vývoj válečné situace nastal rovněž v severní Africe. Po dočasném „klidu zbraní“ na frontě u Gazaly získal Rommel konečně Hitlerův souhlas ke generálnímu útoku a 26. května 1942 přistoupil k operaci Theseus. Jejimi postupnými cíli byly Alexandrie, Káhira, Nilská delta a Suezský průplav. Německo-italská vojska disponovala devíti divizemi, z nichž tři byly tankové a jedna motorizovaná. Leteckou ochranu zajišťovala vojskům Kesselringova 2. vzdušná flotila ze Sicílie. Britská 8. armáda naproti tomu sestávala pouze ze šesti divizí.

První nápor vedly Rommelovy sbory proti britskému postavení jižně od Gazaly v oblasti Bir Hakimu.⁷⁰ Pokusily se obklíčit britské divize a dosáhnout pobřeží východně od Tobrúku, čímž chtěly znemožnit ústup hlavních protivníkových sil z Libye. Rozhodující obchvat se však nezdařil. Britské obrněné svazy se

⁶⁹ Mac Donald, John: *Velké bitvy druhé světové války*. Praha 2002, s. 80 – 81. také Broad, T.: *Tobrúcké*, s. 160 – 168 a většina práce Dala McGuirka.

⁷⁰ V literatuře se objevuje Bir Hacheim, Bir Hakím, Bir Hakim, Bir H'aqím – apod. Název znamená v arabštině „lčivý pramen“ („Bir“ – studna, pramen; „Hakím“ – lékař)

postavily nepříteli do cesty jižně od Acromy a nyní dokonce naopak hrozilo obklíčení Rommelovým předsunutým jednotkám. Teprve po čtrnáctidenních bojích se fašistickým vojskům znovu podařilo získat půdu pod nohama a 12. června prorazila pozice hájené oddíly Svobodné Francie v čele s generálem Pierrem Koenigem, čímž si otevřela cestu na východ z birhakimského kotle.⁷¹

Po přesunu do Egypta a Libye v prvních dvou měsících roku 1942 přišla 13. polobrigáda v čele s Koenigem do pozic u Bir Hakimu. Postavení Svobodných Francouzů tvořilo jižní okraj fronty britské 8. armády. Rommel plánoval dobýt Tobruk a potom postupovat k Alexandrii. Se zuřivým odporem Francouzů u Bir Hakimu nepočítal. Boje u Bir Hakimu bývají považovány za jedny z nejužších bitev v Africe.⁷² Kapitán Otto Wagner se svými cizineckými legionáři byl Rommelovi jednou z velmi těžkých a nečekaných překážek.

Bir Hakim leží 65 km jihozápadně od Tobruku. Do místa dorazil kpt. Otto Wagner se svou jednotkou 14. února. Následující měsíce se vylepšovaly obranné pozice:

„V Bir Hakimu je celá naše brigáda. Byla zde malá studna, u které byl vybudován přístřešek pro několik italských meharistů (tj. pouštní policie na velbloudech). Domek byl obehnán kamennou zdí nepřilíš vysokou. Vše bylo více méně v rozvalinách. Obranná linie tvořila původně trojúhelník o straně 2 km. Trojúhelník se časem zakulacoval takže obvod obranného postavení činil trojúhelníku je jeden prapor v záloze + polní a proti letadlové dělostřelectvo, rota Marokánců zákopníků. Dále je tu spojovací rota a brigádní zdravotní služba a samozřejmě také generál se svým štábem.“

Pod neustálými nálety, písečnými bouřemi a dalšími nepříjemnostmi ztěžujícími práci si francouzské prapory vybuďovaly obranné postavení, které se snažily neustále udržovat a zdokonalovat. Vedle těchto starostí řešil kpt. Otto Wagner stejně jako všichni důstojníci velící jednotkám v poušti nikdy nekončící problémy se zásobami vody, která se musela přivážet až ze vzdáleného Tobruku: *„Rommel je stále v pohybu a my máme poplach. Začínáme pochybovat, že na nás zaútočí, vždyť mu úplně postačí, odrízne-li nás od vody a zhyne nás žízeň než se vystřelíme.“*⁷³

Po tři měsíce očekávali Svobodní Francouzi ofenzívu italských a německých jednotek. Dne 27. května 1942 zahájily jednotky Osy generální útok. Na postavení legionářů zaútočilo na 80 italských tanků. Velitel 6. roty si k tomuto dni zapsal:

⁷¹ B r o d , T.: *Tobrúcké*, s. 160–161.

⁷² M c G u i r k , D.: *Rommelova*, s. 116.

⁷³ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, III. Deník (15. 4. 1941 – 29. 4. 1942), inv.č. S 19 587, s. 362.

„Od rána kanonáda, v 9:00 to začíná na nás, tj. právě na nás útočí prapor asi 70–80 tanků. Tanky pronikají minovými poli až k veliteli 5. roty kanóny naše střílí na vzdálenost asi 20 m (...) V 10:30 konec – 36 tanků hoří před naším postavením, 100 zajatých Italů, mezi nimi 1 plukovník. Máme jen 3 lehce zraněné legionáře. Odpoledne na obzoru táhnou kolony vozidel asi 2000 vozů směrem na severovýchod.“ První masivní útok úspěšně odrazili, aniž by bylo postavení legie otřeseno.

Avšak po hlavním tankovém náporu podporovaném leteckými nálety se 2. června 1942 obranné postavení na několika místech prolomilo. Wagnerovy zápisky podávají plastický obraz každodenních těžkých bojů:

„31.5. Řádný nálet na tábor – padá to do mé roty, jeden legionář raněn. Přípravný rozkaz k postupu (...)

1.6. (...) těžké nálety během dne, zabit Zemzoff, zraněn legionář a další 3 zasypání (...)
2. 6. Přicházejí dva italské důstojníci s bílým praporem – parlamentáři. Hoši jim zavázali oči a uvedli ke generálovi. Italové vyzvali generála, aby se vzdal. Generál zdvořile odmítl a po odchodu parlamentářů začala prudká dělostřelba, téměř současně s písečnou bouří. Nepřítel má plán paleb zřejmě připravený, písečná bouře mu vadí jenom v pozorování, a tak granáty padají velmi hustě (...) padá to hodně kolem mé pozorovatelný (...) mám nejmíň půl kila písku v plnovousu. Po setmění nepřítel zastavil palbu (...)
3. 6. dopis od Rommela, celé dopoledne bombardování baterie (...) Padají také osmičky a miny. Šrapnelem zabit voják mé roty a zraněn svobodník Parrat. U baterie mají 1 mrtvého a 2 raněné těžce. Také nás ostřelují z kulometů. Je horko. Během dne 5 náletů průměrně 15 strojů pokaždé. Shozeno na nás asi 40 000 bomb, z toho čtvrtinu na moji rotu. Pikovalo na mě 21 bombardáku. Zraněn nebyl nikdo (...)

4. 6. (...) útočí se ze všech stran. Zabito u nás 30 lidí.

5. 6. (...) boj na severu. Od rána jsme bombardováni Jeden granát dopadá na 7x ode mne tož pouhá osmička.

6. 6. Od časného rána dělostřelecký souboj – dopoledne nálet britských stíhačů na nepřítele. Poledne další. Jeden granát dopadl 6x ode mne. Útok pěchoty začíná ve 13 hodin. V 17 hod se připojují tanky (...)

7. 6. Myslím že je útok odražen. Nevím, co je s Angličany (...) kruh se sužuje.

8. 6. (...) večer jsem volán k praporu, nutno předvídat obsazení vnitřní pozice pro případ neúspěchu.“

Legionářské jednotky 13. polobrigády se držely deset dní až do 10. června. Ten den dostal kpt. Otto Wagner rozkaz, aby se svojí 6., 7. a 5. rotou zaujal obranné postavení 2 km od jihozápadní brány a umožnil průchod autům. Po odjezdu motorových vozidel se měly roty samy dostat z obklíčení a přidat se k ustupující autokolónám.

Takové splnění rozkazu vyžadovalo velkou duchapřítomnost a rozvahu. Věděl, že bitva je ztracená. Netušil, kde se nepřítel nachází kvůli husté mlze, která mu a jeho mužům měla být paradoxně záchranou. Brzy po půlnoci vyrazila četa v prvním sledu. V čele šel seržant německého původu, oslovoval

strážce nepřítelů ve své i jejich mateřštině a ihned je likvidoval. Z 80 mužů, snažících se vyklouznout ze smrtelného obklíčení, ztratil kpt. Otto Wagner pouze jediného. Ostatní jednotky francouzské brigády přišly o stovky mužů.⁷⁴ „*Lidi již nemají vodu a slunce ještě nevyšlo či snad vyšlo ale neprorazilo mlhou. Asi v 8 hodin konečně válečná auta. Jsme zachráněni od smrti žízni, která je horší než kulka.*“ Díky tomuto neočekávanému výsledku, který se výrazně lišil od původních odhadů počítajících se ztrátami téměř celého praporu si vysloužil osobní pochvalné uznání od samotného generála Charlese de Gaulla.⁷⁵

Bitva o Bir Hakim sice 13. polobrigádu zredukovala na dva prapory, ale získaný čas umožnil 8. armádě spořádaně ustoupit a znovu se seskupit u El Alameinu. Rommelův strategický záměr nevyšel.⁷⁶ Po Bir Hakimu dobyl německý Afrikakorps také přístav Tobruk. Neuběhlo ještě ani 24 hodin od dobytí nejvýznamnější spojenecké pevnosti v Libyi a polní maršál pokračoval v ofenzivě směrem na východ. Koncem června 1942 začala tříměsíční bitva u El Alamejnu.

Po bitvě u Bir Hakimu se Wagner stal zástupcem velitele II. motorizovaného praporu 13. polobrigády. Byl poslán se svou jednotkou na zasloužený odpočinek do zázemí. Od konce června do října 1942 se Wagnerův prapor nacházel v Sýrii a Palestině. Zde Wagner onemocněl vlekou úplavicí a angínou. Mezitím byl dekorován Válečným křížem s palmou.⁷⁷

Ministerský předseda Velké Británie Winston Churchill hodlal boje v severní Africe rázně ukončit a připravit cestu k invazi do Itálie, neboť byl přesvědčen, že ta bude pro Spojence velkým přínosem. Velení 8. armády bránící Egypt bylo svěřeno generálporučíku Bernardu Montgomerymu,

⁷⁴ K ř í ž e k , L.: *Francouzská*, s. 88. Ve svém válečném deníku má však Otto Wagner uvedené větší ztráty, viz MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, III. Deník (15. 4.1941 – 29. 4.1942), inv.č. S 19 587. Křížek čerpal z Wagnerových rukopisů a samotnému faktu, že z Wagnerovy jednotky padl jenom jeden muž svědčí také pochvalného uznání od vrchního velitele francouzských ozbrojených sil gen. de Gaulla, které předcházelo vyznamenání (viz poznámka 51).

⁷⁵ Wagner si opsal obsah originálního dopisu gen. de Gaulla z 9.9.1942. Slovy vrchního velitele francouzských ozbrojených sil škpt. Otto Wagner v bitvě u Bir Hakimu skvěle naplnil svou misi a tím dokázal vyvést živé s minimálními ztrátami. MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, IV. deník (1. 3.1942 – 23. 5.1943), inv.č. S 19 588.

⁷⁶ K ř í ž e k , L.: *Francouzská*, s. 89.

⁷⁷ MZM HO, Strojopisný opis rozkazu No. 479, vydaného gen. Charlesem de Gaullem 1. října 1942 o zřízení koloniální medaile s agrafou „Bir Hacheim 1942“, inv.č. S 19 986. Dokument je ve francouzském jazyce.

jehož příchod do pouště počátkem srpna znamenal zásadní a trvalý obrat válečné štěstěny ve prospěch Britů.⁷⁸

Dne 13. října odjel Otto Wagner k pozicím u El Alamejnu, kde se odehrála rozhodující bitva mezi Spojenci a Osou v Africe. Úkolem Cizinecké legie bylo dobýt planinu, která se nacházela na jižním křídle v bitvě u El Alamejnu a která se nazývala El Himeimat. Odtud zahájil gen. Montgomery svůj útok.⁷⁹

Dne 24. října utrpěl kpt. Otto Wagner těžké zranění levé nohy střepinou granátu.⁸⁰

„30m před terénním stupněm výbuch za mými zády, cosi mě udeřilo do levé nohy (...) a padl jsem nejprve na pravý bok, pak jsem si sedl (...) Odnegli mne i pucáka pod terénní stupeň, kde mi lapiduch ránu obvázal, dal bandáž na zastavení krve. Domníval jsem se že mám obě kosti přestřelené, ztratil jsem asi 3/4l krve...“

Následující den, kdy byl transportován se zlomenou nohou, popsal jako nejbolestivější den v životě: *„Tož 130km ve výborně pérovaném sanitním voze s přestřelenou haksnou bez sádrového obvazu (...) Výborné pérování mě vyhazovalo až ke stropu. První hodinu jsem zatínal zuby, druhou hodinu jsem vzdychal, třetí hodinu syčel. Čtvrtou hodinu jsem křičel a pátou řval (...) ke konci jsem prohlásil, že dál nepojedu, že chci, aby mě vynesli z auta ven.“* Nakonec zraněného převezla britská nemocniční loď do vojenské nemocnice Maurice Rotier v Bejrútu, kde se opět shledal s Francouzi a kde se cítil jako mezi svými bratry.

Tam byl za mimořádnou statečnost povýšen k 25. březnu 1943 na majora a obdržel francouzskou Medaili za zranění – ta se mohla připojit k dalším oceněním, která mu Francie udělila v předchozím roce. *„A přitom jsme považováni (u čs. vojska) za vyvrhele,“* poznamenal si s určitou dávkou sarkasmu do deníku.⁸¹

O mjr. Otto Wagnera a další vyznamenané důstojníky, kteří odešli z čs. armády, projevovaly československé vojenské orgány nemalý zájem. Ještě za pobytu v nemocnici v Bejrútu navštívil Wagnera jistý pan Šuška, jenž se

⁷⁸ M c G u i r k , D.: *Rommelova*, s. 80., též M a c D o n a l d , J.: *Velké*, s. 74–76, 98–100.

⁷⁹ K ř í ž e k , L.: *Francouzská*, s. 89.

⁸⁰ Téhož dne byl v čele svých mužů zde byl zabit plukovník Amilakvari, velitel praporu, jemuž dělal Wagner zástupce. Tamtéž, s. 89.

⁸¹ MZM HO, Osobní poznámky Otty Wagnera z 2. světové války, IV. Deník (1. 3.1942 – 23. 5.1943), inv.č. S 19 588, s. 136.

mu představil jako advokát, který měl nařízeno od londýnského ministerstva obrany, aby vyhledal zraněného Wagnera a náležitě se o něj postaral. Také československý exilový tisk se zmínil o těchto důstojnících bojujících v jiných armádách a o jejich zásluhách.⁸²

Počátkem února získal zraněný major povolení k cestě do Anglie, kde měl nastoupit zdravotní dovolenou. V Káhiře se před plavbou do Anglie seznámil s plk. Karlem Klapálkem, velitelem 11. čs. pěšího praporu – Východního (v té době již reorganizovaného na 200. čs. lehký protiletadlový pluk), jenž byl nasazen na obranu Tobrúku. „*Působí na mne dojmem dobrého vojáka, zdá se, že mu to u jednotky klapě,*“ poznamenal si stručně o jejich setkání.

22. března 1943 se naloduje na dlouhou plavbu kolem Afriky do Velké Británie. V srpnu trávil dovolenou ve Skotsku. Po rekonvalescenci nastoupil službu jako instruktor kurzu pro mladší důstojníky ve francouzském výcvikovém táboře v Camberley.

Koncem září odjel do Sidi bel Abbés, základny Cizinecké legie v Alžiru, velet III. praporu 13. polobrigády do jara 1944. Tentokrát cestoval do severní Afriky se svou manželkou, která mu však dělala „*víc starostí než by bylo třeba*“.

Na majora Wagnera v Sidi bel Abbés vzpomínal krajan Karel Hora, jenž také sloužil v Cizinecké legii: „*Staral jsem se o výcvik nováčků u 3. praporu. Byl to vlastně český prapor. Všichni důstojníci kromě tří byli češi. I velitel praporu byl Čech, major Wagner. Trpěl mánií předvídatosti. Říkal nám: ‚Každý důstojník mého praporu musí mít dvě pistole – jednu jako obvykle u pasu v koženém pouzdře, druhou v pouzdře v podpaží, zapalovač a také krabičku sirek, plnicí pero a tužku, alespoň metr pořádného provázku, dva kapesníky, dva kapesní nože, v různých kapsách – jeden velký, druhý malý, notýsek, volné papíry a konečně i klozetpapír. Jeho důvody byly velmi jednoduché: ‚Když vám jedna pistole nefunguje, vezmete druhou. Když Vám zapalovač selže, máte sirky. A co ten provázek? Pro případ, že budete mít zajatce – abyste mu mohli svázat ruce. Pokaždé, kdy jsme byli voláni do velitelské kanceláře, dělali jsme pečlivě inventář všech kapes. Major se nás ptal lhostejným hlasem. Máte s sebou provázek? Dobře, a teď ukažte zapalovač. Dobře, a kde máte sirky?‘“⁸³*

V únoru 1944 byli všichni důstojníci povoláni, aby si vyslechli referát ze zvláštního oddělení Cizinecké Legie o partyzánském hnutí ve Francii a o velitelích speciálních misí. Mjr. Otto Wagner se přihlásil na výzvu II. odboru velení francouzské armády v Londýně, která sháněla dobrovolníky

⁸² MZM HO, opsaný článek z Nezávislých hlasů, inv.č. S 19 765.

⁸³ H o r a , K.: *Moje*, s. 133.

pro posílení partyzánského odboje v okupované Francii. Zároveň se přihlásil i Hora. Dokonce spolu cestovali v jedné kajutě do Anglie:

„Společně ubytování s majorem Wagnerem mě moc nepotěšilo. Obával jsem se, že se celá konverzace bude točit kolem výstroje ve dvou exemplářích. Ale vyhlídka na plavbu po moři Wagnera úplně změnila. Zbavil se všech administrativních starostí a byl jako vyměněný. ‚Hele, Hora!‘ zvolal, ‚tak jsme znovu spolu. Jsem velmi rád, ale věřte, že mám pravdu. Není to pro vás. ...‘⁸⁴

Od dubna do srpna 1944 absolvoval Wagner výcvik v několika speciálních kurzech zaměřených na boj v týlu nepřítele, včetně sabotážního, parašutistického a střeleckého. Dostal krycí jméno Oskar Wilson.⁸⁵ I když absolvoval kurz, nebyl po lékařské prohlídce shledán způsobilým k seskoku padákem. Zato jeho mladší kolega kurzem prošel: *„O několik dní později jsem v Londýně potkal majora Wagnera. Byl zachmuřený a měl zlost. Gratuloval mě k parašutistickému diplomu a dodal: ‚Ti blbí Angličané! mě neuznali schopným ke skákání. Moc prý vážím. Ti pitomci tomu tak jistě rozumějí!‘“⁸⁶* Po skončení výcviku se vrátil na základnu Cizinecké legie v Sidi bel Abbés.

Mezitím se situace na válečných bojištích značně zlepšila ve prospěch Spojenců. Do podzimu 1944 bylo území Francie z větší části osvobozeno spojeneckými vojsky, takže se mjr. Otto Wagner mohl stát v listopadu zástupcem velitele výcvikového střediska Cizinecké Legie v Coulommiers, ne však na dlouho. Již od 1. ledna 1945 byl jmenován velitelem II. praporu 123. pluku Foch FFI (Forces francaises de Lintérieur – Francouzské vnitřní síly) na atlantské frontě v prostoru La Rochelle – Maryna.

V posledním roce války, kdy byl operačním velitelem francouzských partyzánů, se setkal s mnoha tamními socialisty a komunisty. Již v dřívějších deníkových záznamech se projevují Wagnerovy sympatie k jugoslávskému partyzánskému vůdci Josipu Broz-Titovi, Číně a Sovětskému svazu.⁸⁷

Se svojí jednotkou se aktivně zapojil do útoku na město Royan, které bylo osvobozeno 16. dubna 1945. Podrobný průběh obléhání podává poslední válečný deník. Když Francouzi Royan dobývali, měl jeho pluk stav 2 000 mužů a předpokládalo se, že se ztráty vyšplhají až k 600 padlým. Wagner však ztratil pouze sedm mužů.⁸⁸

⁸⁴ Tamtéž, s. 138. Je zde také mnoho informací o průběhu tohoto kurzu a způsobech výcviku.

⁸⁵ Účast na tomto kurzu byla později Wagnerovi přítěžující okolností v jeho trestním řízení roku 1954.

⁸⁶ Tamtéž, s. 145.

⁸⁷ MZM HO, Dopis Milana Šilhana Karlu Mejstříkovi z 1.1.1980, inv.č. S 19 958.

⁸⁸ MZM HO, Dopis Eduarda Wagnera Milanu Šilhanovi z 25.8.1979, inv.č. S 19747.

Kapitulace Německa a konec války na evropském kontinentě zastihla Otto Wagnera při obléhání přístavu La Rochelle.

Za svoje skvělé velitelské výkony během pětiměsíčního bojového nasazení na pobřeží Atlantiku byl v květnu 1945 odměněn nejvyšším francouzským vojenským vyznamenáním – křížem Řádu osvobození (l'Ordre de la Libération)⁸⁹, které kromě něj obdrželi pouze další dva Čechoslováci. V červnu následovalo jmenování rytířem Čestné legie a udělení Kříže dobrovolníků (Croix du Combattant volontaire 1939–1945).

Život v poválečném Československu

Po skončení války v Evropě byl od počátku června 1945 major Otto Wagner přidělen do štábu atlantické armády. 17. července byl na vlastní žádost propuštěn ze složek spojenecké armády a repatriován do vlasti. 25. července přiletěl se svou manželkou do Prahy.⁹⁰ Na základě svých zásluh ve francouzské armádě byl 1. srpna povýšen na podplukovníka československé armády.

Jeho plány na poválečné působení v Cizinecké legii, které zmiňuje roku 1940, se po čtyřech letech zcela vytratily. Důvody nejsou pro nedostatek pramenů zcela jednoznačné. Sám Otto Wagner ve svých pamětech a denících mlčí. Autentických písemností týkajících se vojenské služby v poválečném Československu se zachovalo nejméně, některá fakta ale můžeme vyčíst z korespondence rodiny a přátel.

Po propuštění z vězení v roce 1954 všechny své písemnosti vztahující se k této době zlikvidoval. Zachoval se pouze rukopisný notes z politického školení, ze kterého lze vyčíst jeho tehdejší sympatie ke komunismu. Také existuje několik úředních dokumentů týkajících se vojenské služby – kvalifikační listina důstojníka, trestní soudní spis a členská evidence KSČ.

Jak bylo uvedeno výše, už v roce 1940 se ve Velké Británii se coby štábní kapitán seznámil s příznivci komunistické strany. Stížnosti, které si Otto Wagner vedl ve svém prvním válečném deníku, pocházejí v mnoha případech od španělských interbrigadistů. Také ve Francii se v poslední etapě války sblížil s partyzánskými odbojovými skupinami, které se netajily levicovým smýšlením.

⁸⁹ Tento řád byl založen 16.11.1940 v Brazzavillu generálem Charlesem de Gaullem a byl později upraven 29.1.1941. „*Měl vyvolat mezi Svobodnými Francouzi velmi cennou soutěživost.*“ G a u l l e, Charles de: *Válečné paměti*. Praha 1989, s. 142.

⁹⁰ MZM HO, Dopis Eduarda Wagnera Milanu Šilhanovi z 25. 8. 1979, inv. č. S 19747.

Prochnut sympatiemi k socialismu a komunistům, tvrdě kritizujících předválečné poměry předmnichovské republiky, vstoupil do KSČ. V korespondenci se uvádí, že byl členem Komunistické strany Slovenska (KSS), která se za tzv. druhé republiky organizačně od KSČ osamostatnila. Její činnost byla roku 1938 úředně pozastavena a znovu se s ní sloučila v září 1948. V členské kartotéce bývalé KSČ je uvedeno, že plk. Otto Wagner vstoupil do strany 1. července 1945. Milada Wagnerová se stala členkou až o pět let později než její manžel.⁹¹

Pplk. Otto Wagner byl se svým rozhledem a intelektem zvláště tvrdým kritikem předmnichovských poměrů. Kritizoval celou exilovou londýnskou vládu i samotného prezidenta Dr. Edvarde Beneše, který byl podle jeho názoru hlavním viníkem mnichovských událostí. Dokonce předpokládal, že většina velitelského sboru československé zahraniční armády ze Západu bude pohnána před spravedlnost.

Snad i z těchto důvodů dal své zkušenosti k dispozici znovu obnovené republice, vrátil se do služby československé armády a vstoupil do KSČ. Předpokládal, že bude zastávat posty odpovídající jeho schopnostem a zásluhám. Jako mnoho jiných věřil ve spravedlivější státní zřízení odlišující se od první republiky, které by napravilo nedostatky i v tehdejší armádě.

Československá armáda se v obnovené republice začala významně proměňovat, až se zcela odklonila tradicím první republiky. Počátky tohoto směru se objevily již za válečných let, kdy se v armádě začala prosazovat politika, především u I. čs. armádního sboru v SSSR. V meziválečném období byla armáda zcela apolitická, vojáci z povolání nemohli být v žádné politické straně.⁹² Díky činnosti osvětových důstojníků a vytvoření nových orgánů obranného zpravodajství (OBZ), později přeměnného na 5. oddělení generálního štábu, se začalo vojsko politizovat. Díky svým rozsáhlým pravomocím výrazně ovlivňovali výstavbu a život vojsk v poválečném Československu.⁹³

Organizace, výzbroj a výcvik armády měly být shodné s Rudou armádou, jejíž bojové zkušenosti si měl náš velitelský sbor co nejvíce osvojit.

⁹¹ Národní Archiv Praha (dále jen NAP), fond KSČ-ÚV 1945–1989, kartotéka členské evidence, písmeno „W“.

⁹² Prvorepubliková armáda byla budována na zásadách apolitičnosti, proto bylo jejím příslušníkům zakázáno **členství** v politických stranách. Po Gajdově aféře roku 1926 byl navíc přijat zákon č. 56/1927 Sb., podle kterého nemohli vojáci z povolání, v další dobrovolné činné službě (tzv. déle sloužící), ani základní služby volit, ani být voleni do zákonodárných či zastupitelských sborů.

⁹³ B í l e k , J.: *Úvodní studie*. In: Bílek, J.(edd.): Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce: Sborník vydaných dokumentů z let 1948–1953. Praha 2005, s. 5–13, s. 7.

Později, po roce zkušeností s mírovou výstavbou armády, požadoval vládní program nové základní řády a předpisy s využitím vlastních válečných zkušeností, ale i zkušeností jiných armád, zejména armády Sovětského svazu.

Velmi různorodé bylo složení velitelského sboru. Zhruba třetina důstojníků předmnichovské armády se již do vojenské služby nevrátila. Ostatní, kteří tvořili většinu velitelského sboru i v nové armádě, si počínali za války různě – od účasti v boji na nejrůznějších frontách, v odbojových organizacích na domácí půdě, ve slovenském a pražském povstání až po trpné vyčkávání konce války v závětrí protektorátu. Zcela se vytratili legionáři z první světové války, kteří v minulém období představovali početnou složku důstojníků z povolání.

Rozhodující místa ve vedení armády v čele s ministrem obrany gen. Ludvíkem Svobodou ovšem zastávali nejpřednější osobnosti odboje. Část velitelských míst, hlavně na nižších stupních velení, byla obsazena novými příslušníky, kteří se stali důstojníky teprve ve válce nebo na základě účasti na odboji. Bojové zkušenosti z nedávno ukončené války mělo asi 16 % důstojníků z povolání.⁹⁴

Otto Wagner se hlásil do služby v době, kdy se organizace čs. armády tvořila (tedy od května do října 1945). 1. září byl ustanoven zatímním velitelem pěšího pluku 20 a odeslán na východní Slovensko do Michalovců a následně, po přestěhování pluku, do Prešova. V této pozici se účastnil bojů proti banderovcům

V kvalifikačních listinách byl stále hodnocen nadřizenými velmi dobře: „*Má dobrý smysl pro povinnost a zodpovědnost, iniciativní, disciplinovaný, společenský, vážné ustálené povahy. Nadaný, s dobrou pamětí, duševně pružný. Má snahu zvýšit své dobré dosavadní všeobecné vojenské vzdělání.*“⁹⁵

O tom, proč byl pplk. Otto Wagner přeložen do nejvýchodnějšího koutu republiky, existují v pramenech dvě protichůdná vysvětlení. Na jedné straně se hovoří o tom, že byl pro měnící se poměry v armádě příliš nepohodlným. Jiné zdroje, pravděpodobnější, uvádějí přeložení do nepokojného pohraničí na vlastní žádost. Pplk. Otto Wagner byl jednak na Slovensku známý již z předmnichovského působení a jednak považoval za svou povinnost bojovat proti banderovským silám, které pronikaly do nitra Slovenska. Již samotná Wagnerova povaha, ve válce mnohokrát dobře osvědčená, mu říkala, že v boji proti nebezpečným banderovcům bude díky svým zkušenostem z válečných tažení velice potřebný a užitečný.

⁹⁴ F i l a , J.: *Zpráva*, s. 54–56.

⁹⁵ Vojenský Historický Ústav–Vojenský Ústřední Archiv (dále jen VHÚ-VÚA), Kvalifikační listina důstojníka, Otto Wagner (nar. 28. 3. 1902).

Rozmístění čs. armády v roce 1945 mělo odpovídat potřebě zajištění hranic proti státům, s nimiž byla ČSR po roce 1938 ve válečném stavu (vč. Rakouska). K tomu byl zpracován podrobný plán zajištění hranic s přesnými úkoly jednotlivých divizí. Na východním Slovensku měla zajišťovat východní hranice 25. pěší divize s velitelstvím v Košicích. Ta se skládala z pěšího pluku 14, 20 a 32 mezi Liptovským Mikulášem, Michalovci a Košicemi.⁹⁶

V těchto stísněných podmínkách se účastnil bojů proti banderovcům, které představovaly v letech 1945–1947 velkou hrozbu pro Československo v poválečných dějinách.

Jelikož jednotky UPA (Ukrajinská povstalecká armáda) vedly partyzánský způsob boje, kdy se snažily vyhnout přímému vojenskému střetu, vytvářely se menší vojenské skupiny tvořené z 25. divize, do které spadal i Wagnerův pluk. O skupině a její činnosti je bohužel málo zpráv.

V březnu 1946⁹⁷ byl pplk. Otto Wagner ustanoven velitelem skupiny „Otto“ začleněné do velitelství „Zlato“. Ta se třemi pěšími prapory v prvním sledu a jedním samopalným praporem a rotou obrněných aut v záloze měla chránit hranice v délce zhruba 200 km od řeky Popradu po Ublu. Krátce nato následoval nový velký vpád na východní Slovensko, jemuž nové jednotky skupiny „Otto“ nebyly s to účinně čelit.

Jednotky sice nestačily k tomu, aby zabránily vpádu, přesto se v prvních třech dubnových týdnech několikrát úspěšně střetly s jednotlivými banderovskými skupinami. Banderovci se před nástupem větších československých sil nerozpakovali napadnout jednotlivé malé části vojenských útvarů. Ve srážkách s nepřátelskou přesilou českoslovenští vojáci vždy vyšli úspěšně.

Větší střetnutí se odehrálo v noci z 15. na 16. dubna, na brodu přes Laborec pod zříceninou u Brekova u Humenného. Od západu se blížila větší jednotka banderovců – sotňa⁹⁸ „Karmeluk“, jejíž postup velitelství „Otto“ sledovalo. Velitel skupiny odhadl, že se snaží proniknout do zalesněného masívu ve Vihorlatu, proto u brodu pod Brekovem nastrojil na východním břehu Laborce léčku samopalné čtyři pěšího pluku 25–20 vojáků nováčků. Včas vybudovali postavení, dobře je zamaskovali a vyčkávali. Následující události podává Fiala takto:

⁹⁶ F i a l a , J.: *Zpráva*, s. 60.

⁹⁷ Fiala píše už o březnu 1946. Kmenový list píše o 20. dubnu, ale tam je nějaký rozpor. Příkláním se k možnosti, že byl Wagner ustanoven velitelem pluku již dříve, ale do kvalifikační listiny byl tento údaj napsán až 20. dubna.

⁹⁸ Sotňa (rota) byla základní jednotkou banderovců, která bojovala pohromadě.

„K ránu se objevil nepřítel. Před jádrem sotni postupovalo asi 20 banderovců na koni. Vysoká kázeň a důvěra ve zkušeného velitele umožnili čs. vojákům výtečně využít překvapení. Když asi polovina sotni přebrodivla řeku, dal velitel čtyři rozkaz k palbě. Překvapení banderovci se dali na zmatený útek, avšak z protějšího břehu se ozvala palba zbytku sotni. Došlo k úporné přestřelce. Velitel samopalníků používal manévru palbou a jeho vojáci, dovedně kryti a využívající terénu, pevně drželi postavení proti silnějšímu nepříteli, jehož posléze uvedli v naprostý zmatek. Porážku banderovců dovršil zásah posily, čtyři obrněných automobilů s četou 14. samopalného praporu, rovněž nováčků, která přijela na nákladním autě pod vedením velitele praporu kpt. Josefa Palkoviče. Bez ohledu na hustou palbu provedla posila nájezd na nepřítel s takovou rychlostí a odvahou, že se jeho zmatek změnil na ostrou paniku. Banderovci se rozprchli po okolních lesích a měli několik raněných. Jeden z jejich velitelů, německý důstojník SS, jedoucí na koni, byl zasažen a odnesla jej voda Laborce.“⁹⁹

Nejohroženějším úkolem podskupiny „Otto“ se stalo na pravém východním křídle zajištění pohraničního území, kde byli banderovci nejvíce tísněni ze sousedních států. V dalších měsících činnost banderovců na hranicích východního Slovenska ustala. Ke srážkám docházelo již jen zřídka.¹⁰⁰

Na jaře 1946 ovlivnila život armády závažná okolnost – první poválečné volby. Ty se konaly 26. května 1946. Bylo zapotřebí vytvořit podmínky, aby vojáci mohli své volební právo svobodně uplatnit. Pplk. Wagner se v těchto volbách poprvé v životě aktivně účastnil nejen jako volič, ale také jako kandidát KSS v prešovském volebním kraji, tehdy stále jako velitel skupiny „Otto“. Do Národního shromáždění však zvolen nebyl.¹⁰¹

Od 2. září 1946 do 31. ledna 1947 byl pplk. Otto Wagner odesláný do kurzu velitelů vojskových těles při Vysoké škole válečné v Praze. Během kurzu byl 1. října 1946 povýšen na plukovníka. Po návratu byl opět ustanoven velitelem pěšího pluku 20. Jeho úkol se nelišil od předchozího – bránit hranici před banderovci.

Za své zásluhy v těchto bojích získal plk. Otto Wagner pochvalné uznání V. stupně od velitele skupiny „Teplice“ a polský válečný kříž, když při bojích s UPA na hranicích pomohl stísněné polské brigádě.¹⁰²

⁹⁹ Tamtéž, s. 70–71 a 74–75.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 88.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 103.

¹⁰² Tamtéž. Také MZM HO, Dopis Eduarda Wagnera Milanu Šilhanovi z 25. 8. 1979, inv. č. S 19747.

Od 30. listopadu 1947 byl přeložen do Jeseníka, kde působil jako velitel samostatného pěšího praporu 68.¹⁰³ Tady ho zastihl další významný mezník – únor 1948.

Jednou z nejrozporuplnějších částí Wagnerova života představuje právě období od 25. února 1948 a následující měsíce. Nezachovaly se z této doby téměř žádné dokumenty. Otto Wagner se ve svých pozdějších deníkových zápiscích z přelomu 60. a 70. let nevracel k těmto událostem.¹⁰⁴

Díky svému souhlasu s novým režimem byl ponecháván v aktivní službě. Dne 15. srpna 1948 se přemístil k velitelství 13. brigády, kde se stal zástupcem velitele brigády v Karlových Varech.¹⁰⁵

V posudku v kvalifikační listině na plk. Otto Wagnera z konce srpna roku 1948 se objevují nové prvky hodnocení a dokazují jeho pevnou pozici v armádě: „*Je (O. W. – pozn. aut.) politicky velmi uvědomělý, politicky se vzdělává, jeho činnost je podmíněna politickým uvědoměním (...) Jako velitel voj. těles má všechny předpoklady zkušeného velitele z války podložené marx-leninským politickým věděním (...) Osvědčil pevné rozhodování, energii a vytrvalost (...) Dobře způsobilý pro funkci zástupce vyššího velitele. Vždy a zásadně projevoval bezvýhradný postoj k lidově demokratickému zřízení a jeho další vývojové cestě (...) Výtečný, politicky zcela na výši.*“¹⁰⁶

Wagner byl bezpochyby jako většina československé společnosti nadechnut komunismem.

Wagnerův trvale opoziční postoj k londýnskému vedení ho automaticky vedl ke sblížení se socialistickými proudy, které se zdály být po porážce nacismu nadějnou a pevnou zárukou obnovujícího se státu. Sovětský svaz Wagner upřímně považoval za věrného spojence. Jak bylo řečeno v minulé kapitole, již během války sympatizoval s jugoslávským vůdcem Josipem Brozem Titěm a Čínou.

Dne 30. dubna 1949 byl přemístěn k tankovému sboru do Olomouce jako zatímní velitel motorizované brigády. V této funkci se dostal do sporu s poradcem o strategickém umístění brigády při manévrech. Konflikt se dostal až na MNO. O tomto incidentu zanechal vzpomínku Eduard Wag-

¹⁰³ VHÚ–VÚA, Kvalifikační listina důstojníka Otto Wagner (nar. 28. 3. 1902).

¹⁰⁴ Jediná zmínka o Wagnerovi z tohoto období představuje pár řádků dopisů neznámé příbuzné vzpomínající na ony doby: „*Byl to tehdy žhavý rok 1948. Ota byl vším nadšený, co se dělo, debatovali jsme, nedal se...*“ MZM HO, Vzpomínka neznámé příbuzné plk. Otty Wagnera na jeho manželku a politické přesvědčení, inv. č. S 19 644.

¹⁰⁵ Ve svém životopisu z 27. 5. 1960 uvádí, že zde byl povýšen na plukovníka. MZM HO, Vlastnoruční životopis Otty Wagnera, sepsaný 27. 5. 1960 v Berouně, inv. č. S 19 808–19 810. Přitom kvalifikační listina uvádí, že byl plukovníkem jiný den.

¹⁰⁶ VHÚ–VÚA, Kvalifikační listina důstojníka Otto Wagner (nar. 28. 3. 1902).

ner: „*Otto byl příliš svůj a k jeho velikým znalostem se pojila také zdravá vojenská fantazie.*“¹⁰⁷

Od 16. září 1949 do 16. června 1950 byl posluchačem Nejvyšší vojenské akademie v Praze.¹⁰⁸ Z tohoto období se zachoval jediný autentický pramen: jedná se o zápisník z politického školení, kterého se na akademii účastnil. Obsahuje slovníček a vysvětlení pojmů politické výchovy velitele sboru. Jsou zde zápisky zabývající se historickým materialismem, politikou ekonomii, imperialismem, odchylkami trockismu, historií dělnického hnutí, V. I. Leninem apod. Pozornost zasluhuje tento rukopis ne z důvodu obsahového (v drtivé většině představuje opisy proletářských hesel), ale díky některým pasážím, které si posluchač kurzu v případě vlastního souhlasu podtrhoval, případně i komentoval. Z těchto indicií lze téměř s jistotou tvrdit, že se Wagner po ideologické stránce s komunismem naprosto ztotožnil.¹⁰⁹

Ať již to byly spory s nadřizenými, které provázely celou Wagnerovu vojenskou dráhu, či jeho aktivní účast v zahraničním odboji na Západě, zosťující se perzekuce ve všech sférách československé společnosti počátkem 50. let 20. století zasáhla i tohoto zasloužilého důstojníka, a to i přesto, že byl „politicky uvědoměným“. Přispívalo k tomu mnoho skutečností. Plk. Otto Wagner se nejen účastnil druhého odboje v řadách československého „západního“ vojska, ale především se proslavil jako důstojník Cizinecké legie. Ta v počátcích studené války představovala nepřátelskou a nebezpečnou sílu pro nově se vytvářející „Východní blok“.

Dne 6. dubna 1951 dostal plk. Otto Wagner dekret z MNO, v němž byl poslán do penze k dubnu následujícího roku. Byl označen za nespolehlivého a penzionován ve svých 49 letech. Mezitím mu byla zcela výjimečně přiznána výslužná penze vyměřená na 1200 Kč měsíčně. Ta byla ještě před odchodem do výslužby zkrácena.¹¹⁰ Šok, který mu připravilo nové velení, byl velký a nečekaný. Wagner se cítil ukřivděn, neboť přeložení proběhlo bez daných předpisů a kádrového rozhovoru. „*Vojenské zaměstnání jest jediné, kterému jsem se vyučil a které jsem vždy podle mého posouzení dobře konal a měl rád.*“¹¹¹

¹⁰⁷ MZM HO, Dopis Eduarda Wagnera Milanu Šilhanovi z 25. 8. 1979, inv. č. S 19747.

¹⁰⁸ *Vojenské osobnosti československého vojenského odboje 1939–1945*. Praha 2005, s. 330.

¹⁰⁹ MZM HO, Deníček Otty Wagnera, bez desek, nedatovaný, inv. č. S 19 600.

¹¹⁰ MZM HO, Doklad Vojenského penzijního ústavu z 11. 1. 1952 o krácení platu plk. Otty Wagnera za rok 1951, inv. č. S 19 785.

¹¹¹ VHÚ–VÚA, Trestní spis Otty Wagnera, fond NVS Olomouc, PSP 19, T 38/54.

Tedy si začal Wagner uvědomovat tvrdou realitu a s ním i většina československé veřejnosti. Přicházela největší vlna perzekucí, jež měla za úkol odstranit všechny potencionální i domnělé nepřátele. Politické procesy se stále více obracely do vlastních řad a před státními soudy se v roli obžalovaných začali objevovat i vysocí funkcionáři KSČ. Blízký okruh přátel a Wagnerových příbuzných na tuto dobu vzpomínal takto: „*Při jesenickém pobytu došlo u Otty k určitému zvratu, když konečně pochopil, že je odepán, a že se ve svých odhadech velice mýlil a že dostatečně nevážil svoje předešlá rozhodnutí.*“¹¹²

Po „výjimečně přiznané pensi“ si našel zaměstnání ve státních lesích coby lesní dělník. Vydělal si průměrně 1700 Kč měsíčně. Na počátku 50. let poznal plk. Otto Wagner skutečnou tvář komunismu a postupnou závislost na Sovětském svazu.

I když byl plk. Wagner členem komunistické strany, veřejně kritizoval minulý režim a byl v naprosté shodě se stávajícími poměry, neunikl ani on postihu. V jeho případě se jednalo o symbolický postih, který měl přesto velký vliv na zbytek jeho života.

Rok po svém přeložení do zálohy byl obžalován a odsouzen nižším vojenským soudem v Olomouci. Důvodem zatčení byl pokus o ilegální překročení hranic a nedovolené ozbrojování. Tak se stal jednou z obětí perzekuce ve vlně všeobecných čistek, jejichž výsledkem byla totální destrukce důstojnického sboru.

Nižší vojenský soud odňal zaslužilému bojovníkovi vojenské hodnosti i vyznamenání a byla mu odebrána penze, na kterou měl po třicetileté službě v armádě nárok. Po odpykání trestu zastával různé dělnické profese, v roce 1962 odešel do důchodu. Stáhl se do ústraní, odstěhoval se do samoty nedaleko Berouna, kde žil do konce svého života sám. Od roku 1966 do své smrti roku 1974 si vedl deníky s názvem „Slyšel, viděl, zapsal“, které výstižně mapují události a postřehy nejen Pražského jara, následné okupace v srpnu 1968 a období počínající normalizace, ale lze zde sledovat i myšlenky a postoje bývalého bojovníka.¹¹³

Na sklonku života se Wagner snažil uspořádat své válečné deníky, ze kterých plánoval publikovat paměti. Poslední léta strávil již těžce nemocný v ústraní na venkově, kde se izoloval od společnosti. Zemřel během cesty z Brna do Prahy v Jihlavě v květnu 1974. Na vlastní žádost byly jeho

¹¹² MZM HO, Dopis Milana Šilhana Evě Grünnové z 26. 4. 1980, inv. č. S 19 611.

¹¹³ Podrobněji o Wagnerových denících, včetně deníků ze 60. a 70. let, viz M a s s o v o v á , Dana: *Plk. Otto Wagner (1902–1974). Životní osudy československého důstojníka, účastníka druhého zahraničního odboje na Západě*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2009. Nepublikovaná magisterská diplomová práce.

ostatky o dva roky později uloženy ve Francii na hřbitově Cizinecké legie v Puyboullier.

Plk. Otto Wagner byl zcela výjimečnou osobností v historii československého vojenství 20. století. Byl především velkým vlastencem, který prožil nejvýznamnější milníky Československa ve 20. století (např. 28. říjen 1918, Mnichov 1938, únor 1948, srpen 1968). O všech těchto událostech zanechal své vzpomínky, z nichž vystupuje jeho upřímná a vřelá láska k vlasti a ke svému národu, jemuž hrdě sloužil většinu života jako důstojník z povolání. Jeho životní postoje a ideály zrcadlí dobovou společnost, události a poměry, především v armádě.

COLONEL OTTO WAGNER (1902–1974)
La vie d'officier tchécoslovaque, le participant
de la seconde guerre mondiale

Ce travail présente le résultat de deux ans d'études de l'héritage du colonel Otto Wagner, participant important de la résistance de l'extérieur tchécoslovaque et française dans les années 1939–1945. Le texte, divisé en sept chapitres, contient la biographie de cet officier.

La partie introductive est consacrée à l'analyse des recherches existantes sur la fonction des soldats tchécoslovaques servant à titre d'étranger dans l'armée française de la France libre (nommée plus tard France combattante). Les autres chapitres suivent la vie du colonel Otto Wagner – son enfance, ses études, son service militaire durant la Première République, sa participation à la guerre, la période après guerre et sa mort. La partie la plus importante décrit en détail la participation de Wagner au plus grand conflit mondial de l'histoire où il est devenu célèbre surtout comme capitaine de la 13e Demi-Brigade de Légion Étrangère.

Les épisodes de la vie du colonel Otto Wagner sont campés dans le contexte général et, outre le personnage, le lecteur prend connaissance du développement de l'armée tchécoslovaque durant le 20e siècle, avec la problématique de la résistance tchécoslovaque de l'extérieur à l'Ouest dans les années 1939–1945, avec les vues et les opinions sur les bornes importantes du 20e siècle, etc.

Après ses études à l'Académie militaire à Hranice et à l'École spéciale militaire de Saint-Cyr en 1925, Otto Wagner sert dans l'armée tchécoslovaque qui commence à se former. En 1939, après l'occupation allemande de la Tchécoslovaquie et la formation du protectorat de Bohême-Moravie, il quitte le pays et, via la Pologne, rejoint la France où il est admis à servir dans l'unité militaire tchécoslovaque. En 1941, en raison des conflits avec le commandement de l'armée tchécoslovaque en Grande Bretagne, il passe, ainsi que 15 autres officiers, dans l'armée de la France libre. Wagner est capitaine commandant à ce moment-là et il fait partie des meilleurs officiers de ce groupe. Comme capitaine de l'armée française il est affecté dans la Légion Étrangère. Il combat au front d'Afrique du Nord où il participe aux batailles importantes de Bir-Hakeim et d'El Alamein. Les dernières années de la guerre, il les passe sur le front atlantique en France. Pour ses qualités de commandement, il est récompensé par les plus hautes distinctions tchécoslovaques et françaises (l'Ordre de la Libération, la croix de Chevalier de la Légion d'Honneur, la croix de Guerre et autres).

La guerre finie, Wagner rentre dans l'armée tchécoslovaque. Après le coup d'Etat communiste en République tchécoslovaque en 1948, il est persécuté comme la plupart des soldats revenant de l'Ouest. Le tribunal militaire le condamne à deux ans de prison, à la dégradation et au retrait de toutes ses décorations. On lui refuse aussi la pension méritée. Quand il sort de prison, il travaille comme manoeuvre. Le restant de sa vie, il la vit retiré. En 1970, il publie sous forme de livre une partie de ses journaux de guerre titrée « Avec la Légion étrangère contre Rommel ». Après le 21 août 1968, il n'est pas possible de continuer les activités de publication et il tombe à nouveau dans l'oubli. Le colonel Otto Wagner décède à Jihlava le 20 mai 1974 après une grave et longue maladie. Ses obsèques ont lieu à Prague et, selon son désir, ses cendres sont transférées au cimetière de la Légion étrangère à Puylobier en France en 1976.

Jusqu'à nos jours, la vie du colonel Otto Wagner n'a jamais été étudiée par des personnes compétentes et de façon critique. La femme auteur a effleuré cet aspect négligé de l'histoire tchécoslovaque du 20 siècle, à savoir le rôle des soldats tchécoslovaques dans les armées alliées durant la 2e guerre mondiale, y compris le sort réservé ensuite à ceux qui étaient les plus importants.

1. Plukovník Otto Wagner v osvobozeném ČSR opět v československé armádě a uniformě, srpen 1946. MZM HO, Fotoarchiv pozůstalosti Otty Wagnera, inv.č. T 23252/ TI 3229.

2. Seznam vyznamenání plk. Otty Wagnera. MZM HO, Fotoarchiv pozůstalosti Otty Wagnera, inv.č. T 23394/TE 522.

